

Počeci Domovinskog rata u Šibeniku

Šarić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:921005>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-05-14**

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository of evaluation works](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Učiteljski studij

Marija Šarić

Počeci Domovinskog rata u Šibeniku

Diplomski rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Učiteljski studij

Počeci Domovinskog rata u Šibeniku

Diplomski rad

Student/ica:

Marija Šarić

Mentor/ica:

dr.sc. Ante Delić

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Šarić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Počeci Domovinskog rata u Šibeniku** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2020.

SAŽETAK

Počeci Domovinskog rata u Šibeniku

Domovinski rat najvažniji je događaj u novijoj hrvatskoj povijesti, a jedna od njegovih prijelomnih pobjeda, kako u vojnom tako i u moralnom smislu je bitka za Šibenik, odnosno Rujanski rat. Rujanski rat odigrao se u razdoblju od 16. do 23. rujna 1991. godine. Hrvatske snage, znatno malobrojnije i neusporedivo slabije naoružane u odnosu na neprijatelja, obranom šibenskog Mosta, Krešimirovog grada i ključnih položaja na Jadranskoj magistrali izborile su obranu Južne Hrvatske te spriječile podjelu Hrvatske na dva dijela. Time je Šibenska bitka prerasla lokalne razmjere i postala bitkom za Hrvatsku. Tijekom osmodnevnog rata ključnu ulogu u zbrinjavanju ranjenika te izbjeglica odigrale su komunalne organizacije, osobito Crveni križ te gradska bolnica. Osim toga, novinari, tehničari i spikeri Radio Šibenika osiguravali su sve potrebne informacije o ratnim zbivanjima u gradu i šire, dok je za redovnu i zadovoljavajuću opskrbu namirnicama bila zadužena Šibenka. Ni duhovni život nije u potpunosti zamro budući da su pojedini svećenici svete mise služili u skloništima. Rujanski rat prva je velika pobjeda u Domovinskom ratu i zaslužno izvor ponosa Šibenika i šire okolice.

Ključne riječi: Domovinski rat, Rujanski rat, Šibenik, Šibenska bitka, 1991

ABSTRACT

The beginnings of The Homeland War in Šibenik

The Homeland War is the most important event in the recent Croatian history and one of its groundbreaking victories, both in military and moral terms, is the Battle of Šibenik also known as the September War. The September War took part on 16-22 September 1991. The Croatian forces, much fewer and incomparably inferior to the enemy, managed to defend the Šibenik Bridge, Krešimir's City and key positions on the Adriatic Highway which means they achieved the defense of Southern Croatia and prevented Croatia's division into two parts. In this way the Battle of Šibenik outgrew local proportions and has become the Battle of Croatia. During the eight-day war communal organizations, especially Red Cross and city hospital, played a key role in the care of the wounded and the refugees. What is more, journalists, technicians and speakers of Radio Šibenik were providing all the necessary information related to war events in the city and beyond, while the regulatory and appropriate supply of food was in charge of Šibenka. The spiritual life didn't die down either, since some of the priests served and celebrated Holy Mass in the shelters. The September War is the first major victory in the Homeland War and for Šibenik and its surroundings it is, deservedly, a source of pride.

Key words: the Homeland War, the Septembar War, Šibenik, the Battle of Šibenik, 1991

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DOMOVINSKI RAT	2
3. POLITIČKA KRIZA OSAMDESETIH GODINA I RASPAD JUGOSLAVIJE	3
3.1. Prvi višestranački izbori u Hrvatskoj	4
3.2. Proglašenje neovisnosti	6
4. SRPSKA POBUNA U HRVATSKOJ	9
4. 1. Osnivanje Srpske autonomne oblasti Krajina	10
5. RUJANSKI RAT- BITKA ZA ŠIBENIK	12
5.1. Dan prvi – 16. rujna.....	12
5.2. Dan drugi - 17. rujna	14
5.3. Dan treći - 18. rujna.....	16
5.4. Dan četvrti - 19. rujna	18
5.5. Dan peti - 20. rujna.....	20
5.6. Dan šesti - 21. rujna.....	22
5.6.1. Oba su pala	23
5.7. Dan sedmi - 22. rujna	25
5.8. Dan osmi - 23. rujna.....	27
6. ZDRAVSTVENA SLUŽBA I KOMUNALNE ORGANIZACIJE ZA VRIJEME RUJANSKOG RATA	29
7. SREDSTVA PRIOPĆAVANJA - TISAK I RADIO	32
8. MISE U „KATAKOMBAMA“	34
9. DOLAZAK I ZNAČENJE MIROVNIH SNAGA.....	36
10. MEĐUNARODNO PRIZNANJE REPUBLIKE HRVATSKE	38
11. ZAKLJUČAK	40
12. LITERATURA.....	41
13. ŽIVOTOPIS.....	44
14. POPIS ILUSTRACIJA.....	45

1. UVOD

Ovaj diplomski rad bavi se zbivanjima u Šibeniku i njegovoj okolini za vrijeme Domovinskog rata. Objašnjeni su politički okviri i uzroci rata i prikazana je kronologija Domovinskog rata u Šibeniku i okolini. Bitka za Šibenik bila je jedna od ključnih bitaka u Domovinskom ratu. S obzirom na to da je Drniš pao u ruke srpskih snaga 23. rujna 1991. godine, uspješnom obranom Šibenika spriječeno je odsijecanje Srednje i Južne Dalmacije od preostalog dijela Hrvatske. Ujedno je zarobljavanjem značajnog broja brodova koji su bili na vezu u Šibeniku omogućeno formiranje Hrvatske ratne mornarice, a time i uspješan nadzor hrvatskog izlaza na more u nastavku Domovinskog rata. Bitka se odvila od 16. do 23. rujna 1991. godine. U bezizlaznoj situaciji hrvatske su snage uspjele obraniti grad od srpskih napada. Dan prije krenuo je veliki napad na Zadar. Šibenska je bitka bila iznimno strateški važna jer se moralo obraniti šibenski most, grad Šibenik i položaje na Jadranskoj magistrali. Da je agresor zauzeo ijednu od tih lokacija, južna Hrvatska bi došla u vrlo tešku situaciju za obranu. Nakon osam dana srpski je osvajač bio prisiljen na povlačenje. Rujanski rat bio je ključan za obranu Hrvatske jer, između ostaloga, međunarodna zajednica oduzela je Jugoslaviji državne attribute, čime je posljedično prestala priznavati Jugoslaviju te priznala Republiku Hrvatsku. Glavni naglasak ovog rada odnosit će se na prikazivanje događaja koji su prethodili Rujanskom ratu, opisane ključne događaje u kontekstu Rujanskog rata, njegov značaj te glavne posljedice.

2. DOMOVINSKI RAT

Pod sintagmom Domovinski rat podrazumijevamo: pripreme velikosrpskih snaga za rat u cilju stvaranja tzv. Velike Srbije; pobuna i terorističko djelovanje jednog dijela Srba u Hrvatskoj već od samog početka 1990. godine; otvorene agresije na Hrvatsku početkom ljeta 1991. godine koje su označile i početak rata što je bila reakcija na odluku o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske koju je donio Sabor Republike Hrvatske 25. lipnja 1991. godine; obrana Republike Hrvatske i oslobađanje okupiranih teritorija što je potrajalo sve do 1995. godine. Završetkom rata s političkog stajališta smatra se 15. siječnja 1998. kada je mirnom reintegracijom u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske vraćeno hrvatsko Podunavlje.

Na strategijskoj razini rat se može podijeliti u tri etape:

- ✓ Prva etapa obuhvaća razdoblje do siječnja 1992. godine kada je Hrvatska bila primorana obraniti se. Još u travnju 1991. godine buktali su oružni sukobi, a od kolovoza iste godine prerasli su u izravnu agresiju kao posljedica priklanjanja JNA velikosrpskim pobunjenicima. Hrvatska je u tom periodu uspostavila čvrste linije bojišta i pružala je otpor toj agresiji.
- ✓ Druga etapa obuhvaća razdoblje od siječnja 1992. godine do svibnja 1995. godine u kojem Hrvatska prolazi put od okupacije do taktičkih oslobodilačkih akcija. Tada dolazi i do razmještaja mirovnih snaga UN-a duž crta prekida vatre. U ovom periodu Hrvatska je provodila taktičke operacije u kojima je došlo do oslobodjenja manjih dijelova teritorija, a dolazi i do diplomatskih nastojanja i pregovora.
- ✓ Treća etapa obuhvaća razdoblje od svibnja 1995. godine do 1998. godine. U svibnju i kolovozu 1995. godine događaju se najveće oslobodilačke akcije hrvatske vojske okupiranih područja u Posavini i zapadnoj Slavoniji, zatim u Banovini, Kordunu, sjevernoj Dalmaciji i Lici.¹

¹ "Domovinski rat" (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15884>)

3. POLITIČKA KRIZA OSAMDESETIH GODINA I RASPAD JUGOSLAVIJE

Smrt Josipa Broza Tita, čelnika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i vrhovnog zapovjednika Jugoslavenske narodne armije (JNA), 4. svibnja 1980. godine značila je početak krize u SFRJ koju „je obilježila velika gospodarska kriza, nemiri Albanaca na Kosovu, slovenski separatizam, političke ambicije JNA i rast velikosrpskog nacionalizma usmjerenog na promjene Ustava SFRJ iz 1974. godine“.² Veliki problem predstavlja i sve veći rast inflacije. Zbog sve veće krize koja je nastupila, tadašnja vlada na čelu s premijerom Brankom Mikulićem podnosi ostavku 30. prosinca 1988. godine. Ovim činom postaju prva vlada u Jugoslaviji koja je priznala neuspjeh i svojevrijedno je odlučila odstupiti.³ Zadatak da formira novu vladu 16. ožujka 1989. godine dobio je Ante Marković koji je bio poznat po tome da je želio imati reformatorsku ulogu po uzoru na Mihaila Gorbačova u SSSR-u. Ta su reformatorska nastojanja u socijalističkom sustavu bila unaprijed osuđena na neuspjeh zbog same prirode tog sustava.⁴ Neuspjeh je objašnjen ovim riječima: „Socijalistička država, projektirana, građena i upravljana komunističkom, dogmatskom ideologijom gospodarskog, nacionalnog i političkog sputavanja, bila je zgrada na krivom, nestabilnom temelju. I kao takva bila je osuđena prije ili poslije na slom“.⁵

Veliki utjecaj na raspad SFRJ imao je srpski nacionalizam i velikosrpske ideje koje je potaknuo Slobodan Milošević, a ostatak Srba ga je prihvatio kao „zaštitnika njihovih interesa“.⁶ U drugoj polovini osamdesetih godina srpsko vodstvo na čelu s Miloševićem ima potporu Srpske akademije nauka i umetnosti, institucija Srpske pravoslavne crkve i većine republičkih institucija u Srbiji te mnogobrojnih srpskih intelektualaca. Svi oni zajedno kreću u ostvarivanje cilja koji je bio da „svi Srbi žive u jednoj državi“.⁷

Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti objavljen je 24. rujna 1986. godine i smatra se kao politički dokument velike nacionalne važnosti za srpski narod. Upravo taj dokument predstavlja nezaobilazan izvor nove srpske politike.

² Zdenko RADELIĆ, Davor MARIJAN, Nikica BARIĆ, Albert BING, Dražen ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., 111.

³ Nevio ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene Hrvatske države*, Družba „Braća Hrvatskog Zmaja“, Zagreb, 2017., 158.

⁴ *Isto*, 159.

⁵ Ivo PERIĆ, „Hrvatska uoči i nakon osamostaljenja“, u: *Hrvatska politika u XX. stoljeću.*, Matica hrvatska, Zagreb, 2006., 475.

⁶ Ivo GOLDSTEIN, *Povijest Hrvatske. Drugi svezak (1968.-1991.)*, EPH Media, Zagreb, 2011., 115.

⁷ Anđelko MIJATOVIĆ, *Otkos-10*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011., 9.

Hrvatski povjesničar, akademik i političar Dušan Bilandžić smatra da je:

„Memorandum politička optužnica protiv titoističkoga komunističkog režima s tezom da je komunistički pokret Jugoslavije od samog početka bio antisrpski i antijugoslavenski, te da je ostvarivši hrvatsko-slovensku dominaciju, kako u NOB-u 1941-1945, tako i u čitavom poslijeratnom razdoblju, po političkoj volji Tita i Kardelja razbio jedinstveni srpski nacionalni korpus po republikama, onemogućivši stvaranje srpske države u jugoslavenskoj federaciji, a nad Srbijom uspostavio političku i ekonomsku dominaciju razvijenih zapadnih republika, blokirao normalan razvoj srpskoga društva – jednom riječju, stavio Srbiju i cijeli srpski narod u podređeni položaj u SFRJ“.⁸

Na proslavi obljetnice Kosovske bitke 1989. godine Slobodan Milošević najavljuje velikosrpski program. Obljetnica dodatno potiče euforiju koja se tada širila među srpskim narodom. U programu je stavljen naglasak na iskazivanje velikosrpstva čime se objedinjuju sve razine srbijanskog društva. Počeli su se organizirati skupovi na kojima se veličao Milošević i njegove ideje. Završni skup održan je na Vidovdan 28. lipnja 1989. godine na Kosovu, a okupio je gotovo dva milijuna ljudi iz svih krajeva Srbije, ali i Srbe iz ostalih jugoslavenskih republika i inozemstva. To je bio najmasovniji skup u povijesti Srbije. Glavni govor je održao Milošević koji je u to vrijeme obnašao funkciju predsjednika Socijalističke Republike Srbije. Već u svom govoru najavljuje da je spreman i na rat kako bi postigao svoj cilj. U Hrvatskoj ova pobuna označava završni dio krize koja je nastupila nakon smrti Tita i predstavlja raspad SFRJ. Istovremeno u Europi propadaju i drugi komunistički režimi, a sve je to vodilo i raspadu SFRJ.

3.1. Prvi višestranački izbori u Hrvatskoj

U narednim mjesecima od velike važnosti su međunarodne okolnosti. Nakon pada Berlinskog zida 9. studenoga 1989. i ujedinjenjem razdijeljene Njemačke u jesen 1990. godine, one su dobile zamah. Vodeće zapadne zemlje su bile u strahu da će se raspadom Jugoslavije potaknuti i raspad SSSR-a čije su četiri republike čuvale atomsko naoružanje. I zbog toga im je, među ostalim, bilo u interesu što duže očuvati Jugoslaviju.

No, u prosincu 1991. godine dolazi do raspada SSSR-a, a Jugoslavija gubi stratešku međublokovsku važnost. Više nije imala status regionalne sile i tampon-zone na marginalnim područjima dvaju političkih i vojnih blokova na čelu sa supersilama SAD-om i SSSR-om.⁹

⁸ Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999., 752.

⁹Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 91.

Upravo ovi događaji imali su utjecaja na političke promjene u Jugoslaviji. Već na samom početku 1990. godine, odnosno nakon raspada Saveza Komunisti Jugoslavije na 14. izvanrednom kongresu u Beogradu, osjetilo se da dolazi do promjena i novog vremena. Otvarao se prostor za djelovanje novih političkih snaga.¹⁰

Povjesničar Franjo Tuđman okuplja oko sebe odbor za utemeljenje Hrvatske demokratske zajednice. Na tribini Društva književnika Hrvatske 28. veljače 1989. u Zagrebu Tuđman je iznio i pojasnio Prednacrt programskih osnova Hrvatske demokratske zajednice. To je bio povod za osnivanje i drugih stranaka te se tako u svibnju iste godine u Zagrebu održava osnivačka skupština Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza. U prostorijama Nogometnog kluba Borac u Zagrebu 17. lipnja 1989. godine održana je Osnivačka skupština Hrvatske demokratske zajednice. Na njoj je usvojena programska deklaracija te je izabrano vodstvo zajednice i njen predsjednik Franjo Tuđman.¹¹ Posljedica ovih događaja je bila i obnova rada Matice hrvatske te se mijenja i odnos prema crkvi. Naime, tadašnji predsjednik Centralnog komiteta Saveza komunisti Hrvatske Ivica Račan pred Božić 1989. godine upućuje čestitku svim katoličkim vjernicima. Tadašnje glasilo Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske - dnevni list *Vjesnik* donosi intervju sa zagrebačkim nadbiskupom Franjom Kuharićem na Badnjak 1989. godine, što je do tada bilo nezamislivo. I mediji se uključuju u informiranje građana o crkvenim događanjima pa tako Radiotelevizija Zagreb iste godine pruža opširnije informacije o misama u katedralama u Zagrebu, Vatikanu i Betlehemu. Zbog svih ovih događaja za hrvatski narod 1989. godina će ostati upamćena kao godina s najviše promjena kako u političkom tako i u društvenom životu.¹²

U veljači sljedeće godine Republički sekretarijat za upravu iznosi rješenja o registriranju prvih osam stranki koje su do tada bile prijavljene, a to su: Hrvatska demokratska stranka, Hrvatska demokratska zajednica, Hrvatska kršćansko-demokratska stranka, Hrvatski socijalno-liberalni savez, Radikalno udruženje za sjedinjenje europske države, Savez komunisti Hrvatske, Socijalistička stranka Hrvatske te Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske.¹³ Sabor Socijalističke Republike Hrvatske usvojio je amandmane na Ustav SRH 14. veljače 1990. godine. Uz to, stvaraju se uvjeti za uvođenje parlamentarne demokracije.

¹⁰ Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016., 19.

¹¹ Franjo ŠANJEK, *Povijest Hrvata. Treća knjiga. Od 1918. do danas*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., 451.

¹² N. ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene Hrvatske države*, 174.

¹³ *Isto*, 175.

Prvi krug izbora održava se 22. travnja 1990. godine, a drugi krug 6. svibnja 1990. godine. Najveći uspjeh doživjela je Hrvatska demokratska zajednica koja je dobila 205 od 356 zastupničkih mandata u Saboru SR Hrvatske. Novi, višestranački Sabor Socijalističke Republike Hrvatske konstruiran je 30. svibnja 1990. godine.¹⁴ Franjo Tuđman izabran je za predsjednika Predsjedništva Republike Hrvatske, Žarko Domljan postaje predsjednik Sabora Republike Hrvatske, a Stjepan Mesić postaje predsjednik Vlade Republike Hrvatske. Raspoloženje u Saboru i ispred Sabora je bilo slavljeničko te se to proširilo i na središnji zagrebački trg, a potom i na cijelu Hrvatsku. Hrvatska prelazi na Parlamentarni sustav.¹⁵ Izbor predsjednika SR Hrvatske bio je popraćen svečanom ceremonijom s lentom s bojama hrvatske trobojnice. Žarko Domljan predaje novom predsjedniku Franji Tuđmanu taj povijesni znak časništva vlasti u Hrvatskoj. Domljan je tom prigodom održao i govor u Saboru:

„Hrvatski sabor neće više biti mjesto u kojem će se donositi odluke stvorene izvan i mimo njega, kao što je to bila praksa u jednostranačkim režimima, nego mjesto otvorenog sučeljavanja mišljenja i slobodnog opredjeljivanja, mjesto u kojem će zastupnici glasovati po svojoj vlastitoj savjesti svjesni svoje odgovornosti, ali i časne tradicije ovoga doma. (...) Samo u uzajamnom poštovanju i suglasju moći ćemo završiti veliki zajednički posao demokratske preobrazbe i samo ćemo tako moći ostvariti društvo jednakosti, pravde i slobode za koje se zalažemo.“¹⁶

Velika euforija i slavlje zahvaćaju cijelu Hrvatsku povodom konstruiranja prvog višestranačkog Sabora SR Hrvatske. U Zagrebu se održava svečana misa u zagrebačkoj katedrali, a nakon toga se na zagrebačkom trgu i na Jarunskom jezeru održava bogati kulturno-umjetnički program. Diljem Hrvatske se održavaju pučke fešte na kojima nastupaju tada najpoznatiji hrvatski glazbenici i umjetnici.

3.2. Proglašenje neovisnosti

Na sjednici koju je održalo Predsjedništvo Socijalističke Republike Hrvatske 20. lipnja 1990. godine, a na kojoj je predsjedao predsjednik Franjo Tuđman, odlučeno je da se iz naziva izbacuje riječ „socijalistička“. Time službeno ime postaje Republika Hrvatska. Osim toga, donosi se odluka o micanju socijalističkih simbola s grba Republike Hrvatske te se uvodi funkcija predsjednika Republike umjesto predsjednika Predsjedništva.

¹⁴ N. ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene Hrvatske države*, 175.

¹⁵ F. ŠANJEK, *Povijest Hrvata. Treća knjiga. Od 1918. do danas*, 452.

¹⁶ *Večernji list*, Zagreb, 31.5.1990., 2. (gl. urednik Ivo Lajtman)

Isto tako, Izvršno Vijeće Sabora mijenja naziv u vlada. Republički komiteti i sekretarijati postaju ministarstva.

Nacrt Ustava Republike Hrvatske stavljen je na javnu raspravu saborskom odlukom 23. studenoga 1990. godine. Mjesec dana kasnije, točnije 21. prosinca Sabor prihvaća Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te o zastavi i lenti predsjednika Republike, a na sjednici dan nakon je prihvaćen Ustav Republike Hrvatske i Ustavni zakon o provedbi Ustava Republike Hrvatske.¹⁷ Tim povodom predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman drži govor:

„Donošenje Ustava Republike Hrvatske ima značajke iznimnoga povijesnoga čina stoga što ovaj Ustav označuje konačan raskid s komunističkim tzv. socijalističkosamoupravnim, jednostranačkim sustavom i radi toga što on čini temeljnicu u izgradnji pune nacionalno-državne suverenosti Hrvatske. (...) Novim Ustavom Republika Hrvatska ustavnopravno se u potpunosti svrstava u krug suverenih europskih demokratskih država, kojima je civilizacijski i povijesno uvijek pripadala“¹⁸

Na kraju svog govora naglasio je kako od tog značajnog trenutka Hrvatska postaje ustavna republika.

Predsjednik Tuđman 25. travnja 1991. godine potpisuje odluku o raspisu referendumu kojim se želio dobiti odgovor na pitanja vezana uz pregovore oko budućeg ustrojstva Jugoslavije. Biračima se daju na izbor dvije opcije. Prva opcija je savez suverenih država prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije, a druga opcija je ostanak u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi prema prijedlogu Republike Srbije i SR Crne Gore. Srbima i pripadnicima drugih nacionalnih manjina zajamčena je kulturna autonomija i sva građanska prava.¹⁹

Referendum se održava 19. svibnja 1991. godine, a na njega izlazi čak 83,56% birača od kojih se 93,24% izjasnilo za savez suverenih država s tim da 92,18% nije podržalo ostanak u Jugoslaviji.²⁰

Na osnovu rezultata referenduma i nakon šest dana neprekinutog zasjedanja Sabora, 25. lipnja 1991. godine Republika Hrvatska proglašava se samostalnom državom.

Istog dana neovisnost proglašava i Republika Slovenija. Na Brijunima je 7. srpnja iste godine postignut dogovor o tromjesečnom moratoriju akata o proglašenju hrvatske i slovenske neovisnosti.

¹⁷ N. ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene Hrvatske države*, 187.

¹⁸ *Večernji list*, Zagreb, 23.12.1990., 2.-4, (gl. urednik Ivo Lajtman)

¹⁹ D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 21.

²⁰ *Večernji list*, Zagreb, 23.5.1991., 3. (gl. urednik Ivo Lajtman)

Također, usvaja se Deklaracija o mirnom rješavanju jugoslavenske krize s dva aneksa, a deklaraciju usvajaju ministri vanjskih poslova Nizozemske, Luksemburga i Portugala, predsjednik Predsjedništva SFRJ Stjepan Mesić te hrvatski, srpski i slovenski pregovarači. Osnovni cilj Brijunske deklaracije bilo je mirno rješavanje novonastale situacije i krize. No, deklaracija nije imala nikakvog utjecaja u sprječavanju oružane agresije na Hrvatsku.²¹

Samo dan prije isteka tromjesečnog moratorija, 7. listopada 1991. godine, dva aviona JNA raketirala su zgradu Banskih dvora koja je sjedište predsjednika Republike Hrvatske. Njihova meta je bio predsjednik Tuđman koji se u trenutku napada nalazio u svom kabinetu, a s njim su bili i Stjepan Mesić, Ante Marković, Gojko Šušak i Antun Vrdoljak. Jednim udarcem su Generalštab JNA i Slobodan Milošević htjeli eliminirati cijelo vodstvo Republike Hrvatske. Na sreću, nitko nije nastradao jer rakete nisu pogodile mjesto na kojem su se oni nalazili. Nakon isteka nametnutog moratorija hrvatski Sabor, na zasjedanju 8. listopada 1991. u zgradi Industrije nafte u Šubićevoj ulici u Zagrebu, raskida sve državno-pravne veze sa Socijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom. Pozivaju se sve države da priznaju Republiku Hrvatsku koja sa svoje strane prihvaća Povelju Ujedinjenih naroda, ali i druge međunarodne dokumente. Hrvatsku tako 15. siječnja 1992. godine priznaju zemlje Europske zajednice, a 22. svibnja 1992. godine Hrvatska je primljena u Organizaciju Ujedinjenih naroda.

²¹ Vladimir ŠEKS, *Moja sjećanja na stvaranje Hrvatske i Domovinski rat (prvi dio)*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 2015., 163.-164.

4. SRPSKA POBUNA U HRVATSKOJ

Srpska demokratska stranka (SDS) osnovana je u Kninu 17. veljače 1990. godine na skupu koji je okupio nekoliko tisuća ljudi koji su skandirali Slobodanu Miloševiću. Na skupu je za predsjednika stranke izabran psihijatar dr. Jovan Rašković koji je ujedno i vodio cijeli događaj. Veličala se srpska ikonografija koja se već prije mogla vidjeti na sličnim okupljanjima. Odlučivalo se i o stranačkom programu, a ponajprije su se zalagali za pluralizam i demokraciju. Rašković je u daljnjim javnim nastupima isticao kako su hrvatski Srbi neravnopravni i kako se to treba mijenjati.²² *Večernji list* već 10. lipnja 1990. u svom dnevnom izdanju postavlja pitanje o mogućnosti uspostave autonomije Srba u Hrvatskoj.

U Kninu se u to vrijeme pokreće inicijativa za osnivanje Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like. Rašković ističe kako je potpuno normalno da se Srbi koji se nalaze na sjeveru Dalmacije i jugu Like udruže u posebnu zajednicu s obzirom na to da se tu nalazi pretežito srpsko stanovništvo. Vladimir Šeks, tadašnji potpredsjednik Sabora Republike Hrvatske, ističe kako ta zajednica izravno narušava ustavno ustrojstvo, ali i teritorijalni integritet Hrvatske. Već u kasno ljeto 1990. godine Raškovićevu poziciju zauzimaju mlađe i agresivnije vođe, a to su Milan Babić, koji je bio stomatolog po struci i Milan Martić koji je bio milicijski inspektor. Već u jesen 1990. godine SDS postaje vodeća srpska stranka u Hrvatskoj.²³

Na jugoistoku Like u mjestu Srb se 25. srpnja 1990. godine usvaja Deklaracija o suverenosti i autonomiji srpskog naroda u Hrvatskoj. Srž deklaracije je činilo shvaćanje prava naroda na samoopredjeljenje i odcjepljenje. U njoj se ističe da su Srbi kao narod u Hrvatskoj imali pravo na suverenost i mogućnost da se odluče za federativnu ili konfederativnu Jugoslaviju zajedno s Hrvatima ili bez njih.²⁴ SDS ističe da, ako se odluče za federativno državno uređenje, srpski narod ima puno pravo na neograničenu upotrebu srpskog književnog jezika i u privatne i u službene svrhe. Imaju pravo i na pismo ćirilicu, srpski program za škole, kulturne i političke institucije, srpske televizije, poduzeća, medije i ostale povlastice. Ako bi došlo do konfederacije, tada bi srpski narod imao pravo na teritorijalnu autonomnost.

²² N. ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene Hrvatske države*, 197.

²³ D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 22.

²⁴ *Isto*

Do konstitucije Srpskog sabora dolazi nakon skupa u Srbu, a Srpsko nacionalno vijeće (SNV) bilo je izvršno tijelo tog Sabora te ono organizira referendum Srba o svim problemima i pitanjima u vezi njihovog položaja u Hrvatskoj, ali i u Jugoslaviji.

SNV organizira sjednicu 31. srpnja 1990. koja se također održala u mjestu Srb i na njoj je za predsjednika izabran Milan Babić. Također, odbijaju sve donesene amandmane na hrvatski Ustav u potpunosti. Uz to, odbijaju i nove simbole Republike Hrvatske, a posebno šahovnicu koju su smatrali simbolom ustaške zločinačke države.²⁵

U ljeto 1990. godine hrvatski Srbi dižu pobunu koja je bila samo uvod u rat. Do pobune je došlo nakon što je Hrvatska odlučila da se povuče oružje iz policijskih postaja u kojima je bilo pretežito srpsko stanovništvo zbog najavljenog referenduma. Civili srpske nacionalnosti 17. kolovoza 1990. godine u okolici Knina prepriječili su ceste. Srbi u Bosanskoj krajini i Srbiji daju potporu ovom udaru na suverenost Republike Hrvatske i na mitinzima se poziva na naoružanje.

Pobuna se širi na sjevernu Dalmaciju i Liku i to u mjestima gdje je prevladavalo srpsko stanovništvo. Do kraja godine promet kroz ova mjesta je bio postupno onemogućen.²⁶ Ova pobuna se popularno naziva Balvan revolucija. To je naziv za početak revolucije, a ponekad i za cijelu oružanu pobunu jednog dijela Srba u Hrvatskoj koja je bila potpomognuta iz Srbije i od velikosrpskih krugova u JNA. Tadašnji predsjednik Vlade Republike Hrvatske Stjepan Mesić nakon ovih događaja u Kninu izjavljuje da se „Hrvatska nikoga ne boji i da će svoj poredak braniti svim sredstvima, a onima koji prijete da će doći u Hrvatsku treba poručiti da računaju s tim da će ih ovdje dočekati 4,5 milijuna dobrovoljaca.“²⁷ S vremenom će se pokazati istinitost njegovih riječi i Hrvatska će biti prisiljena obraniti svoju domovinu.

4. 1. Osnivanje Srpske autonomne oblasti Krajina

Na referendumu o srpskoj autonomiji u Hrvatskoj mogućnost glasa su imali svi Srbi koji su bili punoljetni sa prebivalištem u Hrvatskoj, ali i Srbi koji ne žive u Hrvatskoj, ali imaju hrvatsko državljanstvo.

²⁵Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 205.

²⁶*Isto*, 114.

²⁷*Večernji list*, Zagreb, 19.8.1990., 3., (gl. urednik Ivo Lajtman)

Referendum je održan od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. godine, a u Hrvatskoj je bio organiziran u 23 općine: Knin, Benkovac, Daruvar, Garešnica, Glina, Grubišno Polje, Karlovac, Kostajnica, Obrovac, Dvor na Uni, Ogulin, Donji Lapac, Otočac, Pakrac, Beli Manastir, Petrinja, Gospić, Vrginmost, Gračac, Slunj, Titova Korenica, Vojnić, Vukovar. Upravo ove općine su trebale biti podloga za autonomiju Srba u Hrvatskoj.²⁸

Srpsko nacionalno vijeće u Srbu održava sjednicu 30. rujna 1990. godine na kojoj se iznose statistički podaci o referendumu na koji je izašlo 756 781 glasača, a za srpsku autonomiju izjasnilo se čak 99,96% birača. Na temelju tih rezultata SNV proglašava autonomiju istog dana na područjima na kojima živi srpsko stanovništvo, a koji se nalaze unutar granica Republike Hrvatske. Time su ostvarili svoj glavni cilj jer je vodstvo srpskog pokreta upravo tim referendumom željelo ostvariti autonomnost u Hrvatskoj.²⁹

Srpska autonomna oblast Krajina (SAO Krajina) proglašena je u Kninu 21. prosinca 1990. godine. Njena definicija je bila teritorijalna autonomija u Republici Hrvatskoj, a glavni grad joj je bio Knin. Svrha njenog postojanja je bilo ostvarivanje srpske ravnopravnosti. Predsjedništvo Zajednice općina sjeverne Dalmacije i Like je privremeno obnašalo funkciju Izvršnog vijeća, a Milan Babić preuzeo je funkciju privremenog predsjednika Izvršnog vijeća.³⁰ U SAO Krajina ubrajale su se i druge općine kao što su Vojnić, Gračac, Knin Obrovac, Dvor na Uni, Donji Lapac, Titova Korenica, Benkovac, Kostajnica i Glina, a ostale općine su dobile poziv za pridruženje. U Kninu je 30. travnja 1991. godine održana osnivačka sjednica Skupštine Srpske autonomne oblasti Krajina. Bila je organizirana tako što je svaka općina Krajine uputila nekoliko predstavnika općinskih skupština. Na skupštini je potvrđen Milan Babić kao predsjednik Izvršnog vijeća SAO Krajina.³¹ Nekoliko desetaka tisuća ljudi prisustvovalo je mirnom prosvjedu na Trgu bana Josipa Jelačića na poziv svih političkih stranaka 26. siječnja 1991. godine. Okupili su se protiv ugrožavanja suvereniteta Republike Hrvatske. Na njemu je Stjepan Mesić održao govor sa snažnom porukom kako hrvatski narod nikoga ne dovodi opasnost i kako Hrvatska nikad nije težila osvajanju tuđeg teritorija, ali isto tako nikome neće dozvoliti da joj oduzme ni milimetar njenog prostora.

²⁸Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 209.

²⁹Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 209.-210.

³⁰D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 23.

³¹Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 215.

5. RUJANSKI RAT- BITKA ZA ŠIBENIK

Godine 1991., od 16. do 23. rujna odvijala se važna bitka za grad Šibenik. Hrvatske snage su u bezizglednoj situaciji od srpskih osvajača uspjele obraniti grad. Dan prije veliki napad krenuo je na Zadar. Morao se obraniti Šibenski most, pozicija na Jadranskoj magistrali, ali i sam grad Šibenik, zbog čega je Šibenska bitka bila izuzetno strateški važna. Da je ijedna od tih lokacija zauzeta od strane agresora, južni dio Hrvatske bio bi ispresijecan na nekoliko manjih ili većih dijelova pa bi situacija za obranu bila iznimno teška. Srpski je osvajač nakon osam dana bio primoran na povlačenje. Za obranu Hrvatske bio je presudan Rujanski rat jer upravo tog trenutka Jugoslaviju je razvlastila međunarodna zajednica od njezinih državnih atributa i tada je de facto priznata Hrvatska te se prestala priznavati Jugoslavija.

5.1. Dan prvi – 16. rujna

Oko 7 sati ujutro 16. rujna 1991. godine Krizni štab je objavio odluku o prekidanju redovne nastave u svim šibenskim školama. To je bio pokazatelj pogoršanja situacije te prijeteće opasnosti, stoga su građani postali uznemireni i uplašeni. Tog dana u skradinskom zaleđu nije bilo mira. U 13,39 sati u Ražinama je na bateriju dovučen top.

U 13,45 sati primljena je dojava kako je krenula kolona sa deset tenkova iz Knina prema Oklaju, ali u 15,28 stiže dojava o novoj topovnjači koja je primjećena na lokaciji južne punte Zlarina. Drniš, Siverić i Oklaj napadnuti su u 16,20 sati tenkovskim snagama. U 17,00 sati čuje se iz pravca Bilica pucnjava te detonacije iz Bribirske Glavice, Stankovaca i Drniša. U 17,00 sati tenkovi ulaze u Čistu Malu. Odred vojnih policajaca ulazi u 17,45 sati u Remont te odugovlačenje prve zračne uzbune postaje nemoguće. Uz ratna zbivanja manjih gradova i sela u okolini Šibenika, veoma su zanimljivi i značajni opisi događanja u samome gradu. U Šibeniku u 17,57 sati sve sirene su označavale zračnu prijetnju kad je došla obavijest iz Regionalnog centra iz Splita o nailasku dva vojna zrakoplova s raketama. Preko trideset tisuća građana hitro su krenula u skloništa gdje su bili čitava 162 sata. Sigurnih i kvalitetnih skloništa bilo je za nekoliko tisuća građana, a ostatku građana su poslužile drvarnice, prizemne i podrumске prostorije kao skloništa.³²

³² Ivo LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.* Ogranak Matice hrvatske, Šibenik 1992., 42.

Iz proučavanog izvora vidimo događaje te večeri. Do kasno u noć te se večeri nižu događaji kao u filmskoj vrpci:³³

„- U 18,10 sati iz pravca Knina u pravcu Drniša kreću dva oklopna vlaka.

- U 18,20 viđene su topovnjače kraj Kremika, a iz pravca Čiste Male kolona tenkova već stiže do Gaćeleza otkuda se diže veliki dim.

- U 18,30 kolona tenkova i više vojnih vozila kreće prema Zatonu. U isto vrijeme dolijeću i zrakoplovi iz pravca Zadra.

- U 18,43 cestom Stankovci – Šibenik od Grabovaca kreće velika kolona od 37 tenkova i drugih vojnih vozila da bi se pred ulazom u Zaton razdvojila; dio kolone kreće kroz Zaton prema Šibenikom mostu, dio nastavlja prema raskrižju na Magistrali nedaleko Šibenskog mosta, a manji broj raspoređuje se na staru, bijelu cestu prema Vodicama.

- U 18,43 oglašava se zračna uzbuna i u Vodicama, a u 18,51 i u čitavoj općini.

- U 18,55 još dva zrakoplova polijeću iz Zemunika prema Šibeniku, a dva druga ostaju spremna na pisti.“

Od 19,00 sati počinju se pokretati brodovi, a u 19,48 čuje se rafalna paljba i dvije detonacije sa Šibenskog mosta, gdje je uništen tenk. U 20,06 sati na most stižu agresori. Tada se broj detonacija povećava. Prve granate agresori bacaju na prostoru između Prvića, Srime i Mosta, Zlarin i na Minersku i Mandalinu. Od 21 sat aktivirane su baterije na Žirju pa do 22 sata otkud dopiru bljeskovi i detonacije.

Krizni štab iza 22 sata razmišlja o prestanku uzbune, ali odustaje od toga u 23,35 sati, svjestan da je izbijanje i pokret neprijatelja na strateški bitno područje kraj Mosta samo uvod za napad na Šibenik. Te noći posljednje pripreme za obranu grada na dijelu uz Šibenski most obavljaju se u Zapovjedništvu obrane Šibenika.³⁴

Medulić, omiljena šibenska kavana, i tijekom Rujanskog rata okuplja lokalno stanovništvo koje, iako u strahu, ne gubi borbeni duh i vjeru u obranu svoga grada:

„Dobri, stari 'Medulić', jedna od najstarijih i najpoznatijih kavana u gradu, pamti brojne trenutke šibenske novije povijesti. Te refleksije na svoj su način proživljavali i komentirali stari Šibenčani baš pred 'Medulićem'. Ovdje su zanimljiva gradiva za svoje prikaze i reportaže skupljali i Manfred Makale i Dorđe Miliša, ovdje su se skupljali ugledni činovnici, suci, liječnici, ali i trgovci i težaci.

'Medulić' je dugo bio indikator javnog mišljenja Šibenika. Ali nikada do sada, kažu i najstariji Šibenčani, 'Medulić' nije bio tako tužan. Pred kavanom zavlada je tjeskobna tišina.

Komentari se mogu sažeti u samo nekoliko misli. 'Stariji smo, nemamo što mnogo izgubiti, ali i mi ćemo se ispriječiti neprijatelju za naš dragi grad.

³³ Isto

³⁴ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 54.

' Ili: 'Šibenik se uvijek znao boriti za slobodu, vrug će odnijeti napadače i mi ćemo opet pobijediti.' Tukli smo Veneciju i Turke, Napoleona, Austro-Ugarsku i fašiste. Tući ćemo i četnike.³⁵

Žirjanska topnička bitnica dobila je zapovijed da otvori topničku vatru u smjeru neprijateljskih brodova kako oni i djeluju, nakon čega se brodovi povlače prema Visu te jedan brod ostaje pogođen. Obrambene snage također pred Vodicama uspijevaju zaustaviti dva neprijateljska tegljača sa opremom, što je znatno poboljšalo snagu obrane.

5.2. Dan drugi - 17. rujna

U 7,30 sati drugog dana, Šibenik je napadnut i sa mora, kao i sa kopna, ali i zraka, što je označilo pet detonacija. U gradu počinje istinski „pakao“. Na sve strane letjeli su metci s ratnih brodova i iz vojarni, rakete i bombe iz zrakoplova te granate s tenkova na Šibenskom mostu. Iz Mandaline i s Paklene grad je tučen, a osobito stara gradska jezgra.³⁶

Toga dana *Slobodna Dalmacija* piše o stanju u 'Krajini': „Prividno zatišje na šibenskom području narušavaju provokativni letovi aviona i helikoptera, te pokreti brodova i detonacije u vojarnama iz kojih masovno bježe vojnici i časnici — U 'SAO Krajini' opća mobilizacija radi organiziranja obrane — Tenkovi zauzimaju obrambene položaje.“³⁷

Ratko Mladić, pukovnik kninskog korpusa, dan prije prijetio je da će sa zemljom sravnati i Drniš i Šibenik, a da će mu sljedeća meta biti kulna Šibenska katedrala ukoliko vojarnama ne priključe vodu, struju i telefonske veze odmah. Najžešći i najveći projektili bili su upućeni na Katedralu svetog Jakova, no srećom cilj nije pogođen izravno. Između Gradske vijećnice i Katedrale pale su dvije i u tom bombardiranju Šibenska katedrala lakše je stradala. S druge strane, Muzej grada Šibenika izravno pogođen. Neki od objekata koji su potpuno uništeni u bombardiranju su: Restoran Alpa, benzinska crpka, zgrada kinematografa „Šibenik“, kuće u staroj gradskoj jezgri, ali i u kvartovima Vidici i Baldekin. No, odlučni i srčani branitelji sa žarom su se borili. Krucijalne bitke vodile su se čitavog dana kao i večeri za Šibenski most. Velika većina agresorskih tenkova na relaciji Zaton-Most uništeni su, dok su se sa zauzete pozicije tri povukla i na taj način našla u obruču branitelja.

³⁵ „Nepokolebljivi »Medulić«, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14654, 16. IX 1991., 16.

³⁶ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 54.

³⁷ „Poljuljana »Krajina«, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14655, 17. IX 1991., 10.

Tijekom cijelog dana agresorske sile pokušale su se domoći luke jer bi tako mogli još silovitije udariti grad s mora, no to nikako ne dozvoljavaju hrvatski artiljerci s otoka Žirja, naše čvrste i moćne tvrđave šibenske obrane s morske strane.³⁸

General Rahim Ademi bio je dan prije u izviđanju te napravio plan osvajanja rogozničkog područja vojarni, baterija na Zečevu te skladišta na Kruševu. To je ono što je bilo odlučujuće za obranu Šibenika. Bilo je bitno osvajanje jer stjecanjem navedenih vojarni spriječilo bi se gađanje grada s juga, preuzela kontrola šibenskog akvatorija i zaustavio pristup Šibeniku s južne strane mora čime bi se došlo do topova kao i drugog neophodnog oružja.

Rahim Ademi zajedno s izviđačkim vodom 113. šibenske brigade „Tigrovi“ zaputio se u večeri sa 16. rujna na 17. rujna u Primošten Burni. Redovni, kao i pričuvni sastavi policije, priključili su se akciji u Primoštenu i Rogoznici. 17. rujna 1991. godine vojarne Zečevo i veliko skladište Krušćica u Rogoznici pale su u ruke hrvatskih obrambenih snaga. Upravo to osvajanje imalo je značajnu ulogu u spašavanju i obrani grada Šibenika kao i cijele Dalmacije.³⁹

Nažalost, tog drugog dana u večernjim satima bitke za Šibenik pogiba prvi šibenski branitelj, Marinko Kardum. Pripadnik Specijalne policije izgubio je život u 24. godini, nakon što je zoljom pokušao uništiti agresorsko oklopno vozilo sa zapadne strane Mosta.

Veliku i vrijednu pomoć u vidu hrane, lijekova i drugih potrepština Šibenčani su svakodnevno primali iz francuskih i talijanskih prijateljskih gradova:

„Gradonačelnik mr. Paško Bubalo izvijestio je novinare o pomoći koja svakodnevno Šibeniku stiže od prijatelja iz svijeta, napominjući da je, primjerice, jučer iz francuskog grada-prijatelja Voirona stiglo u Šibenik još jedno sanitetsko vozilo puno lijekova i drugog sanitetskog materijala, slična pomoć stiže iz Trevisa i Ancone odakle poručuju da su, ustreba li, spremni prihvatiti i majke s djecom te organizirati brodski prijevoz šibenskih izbjeglica. Iz Ancone je stiglo i 5,5 tona mlijeka, brašna, tjestenine, riže, devet kartona lijekova, a iz kluba prijatelja Vodica 'Fenixa' iz Austrije 70.000 šilinga.“⁴⁰

Šibenik ni u najtežim danima nije ostao zaboravljen od strane drugih gradova koji su nesebično pomagali. U vidu osnovnih namirnica, ali i osiguravanja prijevoza za izbjeglice, dobri ljudi spremni su i prihvatiti najnemoćnije.

³⁸ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 55.

³⁹ *Isto*, 64.

⁴⁰ „Poljuljana »Krajina«”, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14655, 17. IX 1991., 10.

5.3. Dan treći - 18. rujna

Upravo je treći dan Rujanskog rata bio najgori i najteži za stanovnike Šibenika. Građani su od ranih jutarnjih sati pa do kasno u noć trpili strahovita i učestala bombardiranja grada:

„Crna šibenska srijeda, 18. rujna 1991. Najteži dan u povijesti Krešimirova grada.

Jugo-agresor uključio je danas u borbeno djelovanje i zrakoplove, čitav dan od 05,25 do 23,55. Još prije šest sati grad, koji i prethodne noći nije imao mira, napadnut je žestoko s mora, kopna i zraka. Sinkronizirano i snažno. Agresor je, očito, odlučio toga dana pokoriti herojski Krešimirov grad. Samo zrakoplovi, u jednom trenutku šesnaest odjednom, nadlijetali su i borbeno djelovali čak sedamdeset tri puta od 05,25 do 23,55. Dolijetali su iz više pravaca: Zadra, Mostara, Visa, Bihaća, Pule. Ubojiti su bili raketni čamci i topovnjače koji su toga jutra nemilosrdno tukli po civilnim objektima drevnog Šibenika.“⁴¹

Precizno navedeno, u 9,58 sati kupolu Šibenske katedrale, znamenite i čuvene građevine iz riznice povijesne svjetske kulturne baštine, pogađaju dva pancirna projektila. Taj dan agresorske sile pogađaju svaki dio grada, počevši sa starom gradskom jezgrom od Katedrale pa do Kazališta, koje tom prilikom biva izravno pogođeno, zatim Varoš, Goricu, Dragu, Vidike, Mandalinu, Šubićevac, Rogač itd. Jednako tako nemilosrdno i bespoštedno napadaju i Vodice gdje se tri granate spuštaju na Pirovac, no završavaju u moru, stoga nema posljedica. Šibenski branitelji reaguju paljbom na agresorske brodove u šibenskoj luci, ali udaraju i vojarne u Mandalini kao i njihove snage na mostu. Uključeno je i topništvo s otoka Žirja baš kao i leteća minobacačka grupa nazvana „PERO“ s brda Smričnjaka iznad kvarta Njivice, koja je tukla po mostu i brodovima te je topništvo sa Žirja uspješno navodila. Tog je dana braneći Šibenik uništen jedan zrakoplov „ORAO“, dva ratna broda, jedan tenk te dva helikoptera.⁴²

Već sutradan na Zečevu, obalna je artiljerija imala posla napretek. Dva su ratna broda nailazila iz smjera Visa.

Usljed pogotka jednog od brodova jedan i drugi su se okrenuli i vratili te se više nisu usudili prići bliže šibenskom akvatoriju. Posada protuzrakovnih topova bila je bez predaha.

⁴¹ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 74.

⁴² *Isto*, 74.

Svakim danom otprilike tri topa uz branitelje sa „STRELAMA 2M“ pogađali su agresorske zrakoplove iznad Zečeva.⁴³

SLIKA 1: Zrno koje pogađa kupolu katedrale svetog Jakova

Najveći strah svih Šibenčana bio je da će se neprijatelj okomiti i na katedralu, simbol grada i njegove bogate povijesti:

„Nema Šibenčana koji u danima slutnje i priprema za ovaj jučerašnji dan, nije u sebi rekao: 'Srušit će nam katedralu!'. I kad je jutros prašilo, a mi, zajedno s grupom branitelja, u trenucima zatišja bili šćućureni u Dopisništvu, čulo se: 'Srušit će nam katedralu.' Znete kamo su upućeni prvi veći i žešći projektili? U pravcu katedrale svetog Jakova. Granata je pala (kažu: upućena s topovnjače iz luke, na trg između katedrale svetog Jakova i Gradske vijećnice. Fasada, stupovi, arhitektura — još stoji, no vijećnica pruža sablasnu sliku: sva su stakla porazbijana, unutrašnjost demolirana, pločnik trga izrovan i pokriven staklom, žbukom, svim i svačim. Katedrala je prošla nešto bolje: ulomljeno ugaono kamenje na nekoliko mjesta, probijena vitražna stakla u kupoli. Čitava kamena obloga, jednako kao i ona na vijećnici, prepuna manjih rupica od gelera. Napominjemo: sve to znamo vidjevši stari grad zapravo — vrlo površno, koliko se moglo. Što li će otkriti — drugi pogled? Krov Muzeja grada Šibenika — onaj ugaoni dio prema apsidi katedrale, probijen. Sve kuće uokolo oštećene gelerima.“⁴⁴

Također, 18. rujna, satnik Ante Juričev Martinčev, poznatiji kao Boban, odlazi na pregovore s jugovojskom. Bez naoružanja staje pred srpske tenkove te sa svojim suborcima sprječava prodor u Vodice.

⁴³ Isto, 77.

⁴⁴ “Vandali pucali na Svetog Jakova”, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14656, 18. IX 1991., 4. i 5.

5.4. Dan četvrti - 19. rujna

Dana 19. rujna 1991. godine situacija je bila vrlo slična prethodnom danu. U 06,55 sati započeli su zrakoplovni naleti te bombardiranje Minerske u Kanalu svetog Ante. Cijelog tog dana bombardiranja i mitraljiranja bila su vrlo intenzivna.

Agresorsko uporište pozicionirano u Gaćelezima gađalo je grad granatama, a također su se vodile žustre borbe na Šibenskom mostu. I četvrtog dana Rujanskog rata bilo je ozbiljnih materijalnih razaranja.

Devastirano je postrojenje proizvodnje betona, asfalta i tucanika u Njivicama, Autobusni kolodvor kao i zgrada Carinarnice, a ponovno su srušeni i dijelovi „Šipara“, „Luke“ i „Vinarije“. Tvornica lakih metala je isto tako bila na meti neprijateljske sile, a značajna šteta počinjena je glavnom elektropostrojenju. Osobito bolno bilo je uništavanje Groblja sv. Ane. Užasavajuća je bila slika kako na Šubićevcu gore stoljetni borovi. Područje oko „Solarisa“, Zablaca te Paklene i Pećina upotpunile su stalne detonacije, buka i fijuci zrakoplova.⁴⁵

Šibenske obrambene snage osiguravale su izniman i oštar otpor agresorskim snagama i sa još izraženijim uspjehom od dana ranije srušena su četiri zrakoplova, par vojnih transportera, gdje je bio i jedan tenk.

Od prvog dana Rujanskog rata i bitke za Šibenik, intenzivno se pregovaralo s Komandom šibenskog garnizona kao i zapovjednicima određenih vojarni da ih se privoli na predaju te tako zaustavi prolijevanje krvi, no zapovjednici su bili svojeglavi pa nije bilo ništa od pregovora.⁴⁶

Topnici Žirja iza 7 sati započinju sa žestokim i vatrenim djelovanjem, no manje uspješno nego prethodnih dana. Pridonijeli su tome nepovoljni vremenski uvjeti, ali i malo lošije navođenje i izvještavanje. Uključeni su tog dana i zarobljeni topovi u Zečevu i Rogoznici, a granate nisu razlikovali ni osmatračići. Kad je Drago Aras „Pero“ iza 12 sati preuzeo osmatranje, odnosno navođenje, granate koje su stizale sa Žirja nisu gađale nesuvislo. Agresorski zrakoplovi u 16 sati napadaju Žirje. Topnici se brane te pucaju na zrakoplove svim raspoloživim oružjem, uključujući i jediniposjedujući raketni lanser upravo za protuzrakoplovnu obranu. Nažalost uslijed ispaljivanja, zbog neispravnosti jedne rakete, izazvan je šumski požar. Širio se do položaja glavnog skladišta municije i baterije.

⁴⁵ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 86.

⁴⁶ *Isto*, 87.

No, srećom vatra je ipak zaobišla skladište, a ljudi su brentačama i protupožarnim aparatima intervenirali i gasili sve kako skladište municije ne bi bilo ugroženo.⁴⁷

Četvrtog dana na šibenskom području nastaje vatreni prsten:

„Bila je to strašna večer, slika pakla, slika koju će trajno pamtiti svi oni koji su i na trenutak izmilili iz skloništa. A sa Žirja izgledalo je ovako: 'Mnogobrojne vatre koje su gorjele od Ražina preko Šibenika, vodičkog, pirovačkog i biogradskog zaleđa spojile su se u jedan veliki požar.'

A da bi slika 'Pakla' bila potpunija, izbio je požar i na jednom od kornatskih otoka, a žirjansko zgaristište zatvaralo je ovaj zastrašujući ognjeni obruč.“⁴⁸

Leteća minobacačka grupa nazvana „PERO“, stacionirana iznad Njivica, točnije na brdu Smričnjak, bila je izniman obrambeni punkt kroz sve dane rata. Upravo je ta grupa pod patronatom Drage Arasa po cijele dane napadala neprijateljske ratne brodove locirane u luci, ali i tenkove u okolici Šibenskog mosta. Upravo je 19. rujna bio najzahtjevniji za grupu „PERO“, kada ih posjećuje Rahim Ademi koji je htio koordinirati pucnjavu s Jelinjaka upravo na Most. Zajedničkim snagama izvršili su paljbu i to izuzetno uspješnu. Nakon 15 minuta naletjela su četiri neprijateljska zrakoplova iz pravca Splita te su raketirali „Perin“ položaj.

Posada je srećom na vrijeme uspjela izbjeći granatiranje i zakloniti se u bunker, koji su izgradili Talijani za vrijeme okupacije od 1941. do 1945., i time sačuvati vlastite živote. Ademi nakon toga odlazi sa Smričnjaka i prelazi na novi zadatak.⁴⁹

U 15,47 je sati primljena dojava kako iz smjera Žitnića prema Konjevratima kreće kolona od dva oklopna transporta i pet tenkova. Bila je to naočigled kompleksna situacija jer bi Šibenik prodorom tenkova iz smjera sjevera bio u nesigurnom okruženju. Stoga je odmah poduzeta akcija te su hrvatske snage poslane prepriječiti ceste ispod Trtara. U Mrđinoj Dragi, približno u 20,30 sati zatekle su se agresorske sile, ali prolazak je bio onemogućen. Povlače se te provode noć na Tromilji, no već idući dan se s gubitkom vraćaju u Žitnić.⁵⁰

⁴⁷ Isto, 89.

⁴⁸ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 89.

⁴⁹ Isto, 92.

⁵⁰ Isto, 96.

Ono što će također ostati zapamćeno kao važan uspjeh u bitki za Šibenik je osvajanje prvog tenka:

„Upravo čujemo da Policijska uprava u Šibeniku ima i svoj prvi tenk! Zarobljen je kod disko-kluba 'Hacijenda', na putu prema Vodicama. Čujemo: tenk će se zvati Sveti Mihovil po zaštitniku grada. Onaj koji ga je osvojio, bit će zapovjednik tenkovske jedinice — čujemo u eteru, pa ako i neće — osvojio je naš prvi tenk.“⁵¹

Novi plan o zauzimanju vojarni na Smokvici stvara Rahim Ademi. Jednog od vojnika zatočenog na Zečevu šalje u izviđanje situacije na otoku Smokvici, ali jedan zrakoplov je oboren raketom sa Zečeva pa se vraća nedovršena posla. Tada su na Smokvicu upravo prema bateriji odlučila poći dva policajca kao i dva civila iz Ražnja.

Oni su strelovito otvorili vrata i poručili suprotnim stranama da se predaju, no tada su shvatili kako je vojarna ostala napuštena.

Odmah nastupa njihov povratak u Ražanj te pripremanje ljudi i brodova za otok kako bi mogli uzeti svo prijeko potrebno oružje. Upravo je zauzimanje rogozničkih baterija kao i vojarni, a samim tim i važnog oružja učinilo prekretnicu za rat u gradu Šibeniku.

Tada šibenski branitelji konkuriraju neprijatelju uz žestoku paljbu s baterija na otoku Žirju i Jelinjaku.⁵²

5.5. Dan peti - 20. rujna

Zračna opasnost označena je oko 8 sati, a tenkovi s Mosta u isto to vrijeme granatiraju grad. Granate udaraju na Meterize, pored Autobusnog kolodvora i u Mandalini na vojne objekte. Šibenski branitelji sa Žirja, Smričnjaka, Jelinjaka i Razora ne gube nadu i udaraju po tenkovima s Mosta te veliku većinu prisiljavaju na povlačenje ka unutrašnjosti.

Četiri agresorska zrakoplova u 10 sati istresaju svoj razarajući teret na Vodospremu pokraj Šibenskog mosta, ali ubrzo nakon toga Most raketiraju još dva zrakoplova.

U jutarnjim satima 20. rujna agresori raketiraju stambene prostore u centru grada, Bilice, Vodospremu, „Luku“ i druge objekte, no hrvatski artiljerci reagiraju i odgovaraju ciljanim pogocima u agresorske zrakoplove i tenkove.

⁵¹ “Tragedija i epopeja Šibenika”, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14657, 19. IX 1991., 4.

⁵² I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 98.

Agresorski zrakoplovi u 14,30 mitraljiraju cijeli grad. Bombardiraju Kartolin, Jamnjak te Hangar u „Luci“. Na Mostu je u to vrijeme nered i kaos. Ranjenike kupe transporteri i idu prema Gaćelezima.

U 19,05 sati pristiže sretna vijest nakon što dva agresorska zrakoplova ostaju pogođena nad Zečevom. No, ni navečer nisu prestali napadi. Topovi iz Ražina u 21 sat tuku na grad, dok se u 22 sata haubice iz Gaćeleza pridružuju napadu, kao i topovi uz tenkove na Benkovačkoj cesti te Mostu. Zrakoplovi iz Splita te iz smjera Drniša u 22,45 sati finalni put tog dana bombardiraju grad.⁵³

Obalna topnička bitnica sa Žirja imala je značajnu i ključnu ulogu u obrani grada Šibenika. Vješto je pucala na ratne brodove oko Šibenika, ali je i udarala po agresorskim tenkovima pozicioniranim na Šibenskom mostu:

„U petak, 20. rujna paljba po neprijateljskim tenkovima na Šibenskom mostu sa Žirja započela je oko 8,30 sati. Tog dana sve im je polazilo za rukom. Vrijeme je bilo povoljno, osmatranje i navođenje dobro pa su odaslani projektili bili precizni. Tenkovi se, dijelom, povlače izvan dometa žirjanskih topova. Kraća stanka nastupila je oko ručka, a potom ponovno paljba do 16 sati kad bateriju na Žirju, kao i prethodnog dana, napadaju dva zrakoplova preko uvale Stupica Mala.

Raketiraju i mitraljiraju bateriju. Posada baterije otvara žestoku vatru, praveći vatrenu zavjesu, a potom se hitno sklanja u potkop. Danas je, konačno, proradio kako treba i jedini lanser. Jedan od dva zrakoplova pogođen je i srušen u predjelu otoka Tetovišnjaka.“⁵⁴

Poprište žestoke vatre s jedne i druge strane bilo je upravo srimsko-vodičko ratište. Neprijateljski tenkovi neprestano mijenjaju pozicije na Magistrali, Mostu, Benkovačkoj cesti, kod brda „Leć“, na staroj cesti Zaton-Vodice te pucaju nasumice. Vodičko-srimski branitelji tog su dana imali pomoć i podršku hrvatskih topnika sa Žirja, Jelinjaka, Smričnjaka i Razora. Zajedničkim snagama nanose razarajuće udarce neprijateljima.⁵⁵

I srpski mediji izvještavali su o ratnim zbivanjima u Hrvatskoj pa tako i u Šibeniku: „Slušamo sinoć, oko pola noći, dva zvuka istovremeno: jedan dolazi od aviona koji opet u brišućem letu nadlijeću Šibenik, osvjetljava ga raketama, a jednu je, čujemo, i ispalio.

⁵³ *Isto*, 104.

⁵⁴ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 105.

⁵⁵ *Isto*, 107.

Taj zvuk miješa se sa zvukom Radio-Beograda koji, prvo, govori o izložbi slika, o ponudi u videoklubovima, što se događa u 'Majesticu' ili drugdje u velegradu koji tamo normalno živi, dok mi ovdje, ni krivi ni dužni, ležimo po podu dopisništva 'Slobodne Dalmacije' u Šibeniku, sklanjajući instinktivno glave pod stolove koji nas, zapravo, mogu ubiti prije nego zaštititi... Onda Radio-Beograd ima vijest.

Kažu: sva su ratišta u Hrvatskoj utihnula osim onoga u Šibeniku, gdje udružene snage MUP-a i Garde Hrvatske čitav dan napadaju položaje JNA (što je točno), a JNA se onda brani (bombama iz aviona...), pa je i zadržala kontrolu u gradu (što nije točno).⁵⁶

Iz gornjeg citata vidljivo je kako je agresor u znatnoj mjeri manipulirao istinitošću informacija.

5.6. Dan šesti - 21. rujna

U Krešimirovu je gradu u subotu, dana 21. rujna bilo vrlo dramatično. Šibenskim su nebom i tog dana letjeli agresorski zrakoplovi kroz cijeli dan te su, ne birajući ciljeve, istresali svoj uništavajući teret. Bilo je pedeset i pet naleta neprijateljskih zrakoplova na taj dan, a nad gradom Šibenikom u jednom trenutku čak dvadeset i četiri.

Gradski predjeli Njivice i Crnica bili su najviše bombardirani kao i preostali privredni objekti, a najviše vojni objekti na Jamnjaku, Kulinama, Kamenaru.

Iz Gaćeleza u 0,35 sati na Mandalinu započinje napad haubica jugo-armije. Već od ranog jutra Poljanu smještenu u centru grada pogađa projektil, također radionicu koja se nalazi na Željezničkom kolodvoru, dok predio Ražina bombardiraju zrakoplovi.

Granate padaju po Šibeniku 8-11 sati svakih dvadesetak minuta. Dva su zrakoplova iznenadno doletjela prema Mostu oko 16 sati. No, protuzračna obala uspješno je djelovala pogodivši jedan zrakoplov. Šibenske obrambene snage u približno 11,30 sati preuzimanjem inicijative uzvraćaju silovitom paljbom na tenkove pred Motelom na Mostu. Zatečena i uspaničena napadom šibenskih branitelja, neprijateljska vojska u najkraćem roku bježi i napušta Motel. Šest zrakoplova u 16,45 sati dolijeće iz pravca Zadra i bombardira grad, a ponajviše predio Šubićevca. Šibenski branitelji još jednom spremno odgovaraju oštrom paljbom te pogađaju jedan od zrakoplova.

⁵⁶ "Četvrti dan borbi u Šibeniku", *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14658, 20. IX 1991., 6.

Helikopteri i zrakoplovi još jednom bombardiraju Šibenik u periodu 16,27-19 sati, no ipak bitke oko Mosta iza 19 sati slabe nakon što se gusta magla nadvila nad taj predio. Naum pukovnika Ratka Mladića, da grad Šibenik „sravna sa zemljom“, ovog dana bilo je očigledno da se neće ostvariti.⁵⁷

Za žirjansku bateriju šestog dana rujanske bitke nije bilo većih opasnosti, odnosno katastrofa:

„Ovog dana, zbog intenziteta borbi koji je znatno smanjen u odnosu na prethodne dane, i baterija sa Žirja samo povremeno djeluje po ciljevima na Šibenskom mostu, Benkovačkoj cesti i vojarnama. Poslijepodne žirjanska baterija tuče samo vojarne i to jednim projektilom svake 3-4 minute. Pri zalazu sunca ponovno, već peti dan zaredom, bateriju napadaju dva zrakoplova na potpuno istovjetan način. Štete i ovog puta bile su neznatne jer su zrakoplovi, zbog unakrsne vatre obrane, bili neprecizni. Djelovala je žirjanska baterija povremeno i tog dana do 21 sat.

Neposredno pred početak, oko 23 sata, iznenadno posadu žirjanske baterije posjećuje dr. Onesin Cvitan s nekoliko članova Kriznog štaba iz Tribunja što je na borce djelovalo vrlo stimulativno, pogotovo što su im dragi prijatelji donijeli najdraže poklone - šest sanduka protuzrakoplovnih raketa.“⁵⁸

Na vodičkoj je strani ratišta toga dana intenzitet rastao. Posebno žestoki agresori su bili pri povlačenju do uporišta na Benkovačkoj cesti. Na vodičko područje granate su padale cijelog dana. Tog su jutra vodičko-srimski branitelji nastupali vješto i učinkovito pogodivši direktno Motel na Mostu te su eliminirali s krova Mosta i jednog snajperista.⁵⁹

5.6.1. Oba su pala

Dana 21. rujna 1991. godine, na pretposljednji dan šibenske bitke, dogodio se jedan od najpoznatijih trenutaka iz Domovinskog rata. Tog su popodneva Mladen Tešulov, Dražen Bilać, Damir Fržop i Goran Pauk raskrčili jedan veći grm kako bi bili blizu topa, ali istodobno i u improviziranoj hladovini. Avioni JNA u iznenadnom su se napadu prvi put pokušali obrušiti i na vojarnu Zečevo:

„To je trajalo samo nekoliko sekundi. Meni se sve događalo kratko dok su ostali članovi posade to doživjeli kao 'vječnost'. Dodatno su se bojali i mogućnosti da ih top, koji se okretao, ne dohvati po nogama.

⁵⁷ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 110

⁵⁸ *Isto*, 112.

⁵⁹ *Isto*, 114.

A kad se zrakoplov poklopio s križom nišana opalio sam tridesetak puta- govorio je Goran desetak minuta kasnije Ivici Bilanu, snimatelju TV Vodice, koji je kamerom svjedočio sjajnoj akciji topnika sa Zečeva.

Pogođeni zrakoplov odletio je prema pučini, dok je Neven Livajić svojom strijelom dohvatio drugoga zračnog napadača. Drugi se 'galeb' sa zadimljenim repom srušio kraj rta Kremik. 'Pogodija ga je, pogodija ga je! Oba su pala!' Tako je u neviđenom transu vikao gardist Filip Gaćina.“⁶⁰

Nije ni slutio da će njegov poklik obradovati i oduševiti čitavu Hrvatsku, ali i običi skoro cijelu Europu - kao simbol uspjeha hrabrih hrvatskih vojnika na šibenskom bojištu. Kao nesvakidašnje ohrabrenje hrvatskim borcima u nastavku Domovinskog rata.⁶¹

SLIKA 2: Akcija topnika na Zečevu

Neprijatelj u svojim napadima nije štedio niti medicinske službe koje su se svakodnevno morale nositi s vrlo teškim uvjetima rada:

„Samo dva puta nisu pucali na nas kad smo išli na intervenciju ... - priča doktor Vlatko Marković, jedan od liječnika iz ekipe za hitnu pomoć šibenske bolnice.

A u bolnici koja se sada svela na podzemne prostorije Poliklinike i nekih bolničkih odjela koji imaju komunikaciju s njom, vruće je kao u kotlu. Što dublje pod zemljom - to vruće. Ljudi leže i sjede po hodnicima, kreveti podnose sve što na njih može stati.“

⁶⁰ Ivo MIKULIČIN, *Sjećaš li se Šibenskog rujna?*, Slobodna Dalmacija, Split 2017., 104.str

⁶¹ *Isto*, 104

Usprkos svim naporima i nemogućim uvjetima medicinsko osoblje nije klonulo duhom, već su se usmjerili na dobra djela:

„Cijelim putem kroz ovo podzemlje bolnice prati me glas Marine Radić iz Radio Šibenika. - Najavljeni su avioni, sklonite se poručuje lijep Marinin glas. Šta valja... Kad je vijest loša.

Krećem prema atomskom skloništu, tamo je kirurška dvorana i stacionar za ranjenike. Usput čujem priču o medicinskoj sestri Ani Paić koja je sinoć s Jadrije, nekako uz sjenovitu obalu Zlarina pa na Brodaricu, dovezla brodom ranjenike s Jadrije. U jednom trenutku uspijevam doći do sestre Ane, a već u drugom gubim je nepovratno u onoj gužvi ljudi koji sjede, leže, hodaju. Miješaju se liječnici, sestre, pacijenti.

Jedan gardist leži na klupi, odjeven, u čizmama, zamotan u deku. Nije ranjen, samo se oporavlja. A ranjenici, oni su zaista na najsigurnijem mjestu, u atomskom skloništu.

Na vratima, u žutim kutama, ekipa anesteziologa, doktor Josip Batinica, kirurg, djeluje mirno. Pozdravljamo se uz obavezno 'držite se'. Dašta ćemo se nego držati...“⁶²

Novinarka *Slobodne dalmacije* uvjerala se u kakvim uvjetima medicinsko osoblje šibenske bolnice hrabro i plemenito djeluje ne posustajući ni na trenutak.

5.7. Dan sedmi - 22. rujna

Posljednji dan žustre bitke za Šibenski most bio je 22. rujna 1991. godine. JNA i većina tenkova povukli su se upravo dan prije nakon što su ih branitelji Šibenika napali sa sedam položaja: Batigele (Crnica), Dubrave, Razora, iznad Razora, Žirja, Smričnjaka te vodičko-zatonske strane. Posljednja bitka započela je u točno 5 sati. Jak udar šibenskih obrambenih snaga trajao je puna dva sata sa svih položaja i nakon što su agresorski zrakoplovi započeli raketiranjem najmoćnije baterije Kamenar. U isto to vrijeme Šibenik i Bilice napadaju agresori smješteni u Gaćelezima.

Iz pravca Mostara zrakoplovi u 11 sati bombardiraju Žirje i Gradsko groblje te izazivaju i požar. Posljednji zračni udar odvio se u 15,40 sati. Još od ranog jutra Šibenski most bio je gotovo očišćen od neprijatelja nakon što su i posljednji tenkovi počeli napuštati položaje te bježati u pravcu Gaćeleza. Most je konačno u 12,00 sati bio slobodan. Poslije sat vremena otpočela je akcija raščišćavanja Mosta da bi što prije bio otvoren za promet.

Slika Mosta po završetku sedmodnevnog ratovanja izgledala je zastrašujuće: razrušeni Motel, izrovana cesta, izgorjeli automobili, stotine čahura, mnoštvo gareži i kamenja.

⁶² “Reporterka »Slobodne« u šibenskoj bolnici”, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14659, 21. IX 1991., 7.

Hrvatskim snagama u poslijepodnevnim satima plan je bio zauzeti položaj iza vrpoljačke ceste te tući po vojarni u Ražinama.

Neprijatelji su predvečer bili primorani izići iz vojarnje nakon što topnik izravno pogađa vojarnu, gdje dolazi do žestoke paljbe na obje strane. Završila je 23. rujna u 00,40 sati.⁶³

Za Žirjansku bateriju poslije tjeranja agresora s Mosta nije bilo mira. Nad Žirjem oko 15 sati kreću kružiti dva zrakoplova.

Žirjanska posada drži položaj u iščekivanju zrakoplova iz smjera zapada. Međutim, ovog su puta u početku dugo kružili te se uvlačili pod oblake, tek najednom iz smjera Rta Rasohe raketiraju položaj neugodno iznenađenih branitelja.

Bio je to najmučniji i najteži napad na Žirje. No, i ovog dana hrabri i odvažni žirjanski branitelji uzvraćaju te protunapadom obaraju jedan od neprijateljskih zrakoplova.⁶⁴

Granatiranja iz uporišta Gaćezele koja su počela u 5 sati, položaj su vodičko-srimskih branitelja učinila ugroženim. Iznimno uspješna bila je koordinirana akcija artiljeraca s područja Šibenika, Vodica i Žirja.

Započelo je povlačenje agresora s Mosta uz istodobno nasumično pucanje u svim smjerovima. U tom je napadu bila posebno učinkovita hrvatska artiljerijska baterija „Jabuka“. Agresor je u potpunosti „neutraliziran“.⁶⁵ Nakon što je sklopljeno primirje u 17 sati, predsjednik Tuđman izdaje naredbu u kojoj od šibenskih branitelja traži da obustave gonjenje neprijatelja. Prekidom iza 21 sat okončana je bitka za Šibenik.⁶⁶

Nije naodmet spomenuti da se agresor u svojim osvajačkim pothvatima služio i raznim trikovima:

„Šibenski branitelji i njihovi zapovjednici nisu podlegli Mladićevoj prevari kojom je jučer, paradno naređujući vješanje bijelih barjaka na tenkove što danima stoje na mostu, hrvatskim obrambenim snagama htio namjestiti novu klopku. Pukovnik je vjerovao da će šibenski borci nasjesti i euforično krenuti u susret kapituliranim tenkovima, zanemarujući mogući prodor s leđa grada. Pripremao je, naime, istodobno nadiranje preko Drniša na Tromilju, a odatle pred vrata Šibenika, čime bi grad bio - konačno posve okupiran. Međutim, neprijatelj podcjenjuje i šibenske snage i šibenske vojne strategije, pa se na Unešiću i Tromilji sam nasukao.

Četiri su tenka uništena, novi prodori četnika i vojske zaustavljeni, odmetnici zarobljeni s većom količinom teškog naoružanja koje će i te kako dobro doći drniškoj i šibenskoj obrani.“⁶⁷

⁶³ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 118.

⁶⁴ *Isto*, 122.

⁶⁵ *Isto*, 124.

⁶⁶ *Isto*, 125.

⁶⁷ „Još jedan dramatičan ratni dan grada pod Šubićevecom“, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14660, 22. IX 1991., 5.

No, Šibenčani su prepoznali zle namjere i okrenuli to u svoju korist.

5.8. Dan osmi - 23. rujna

Tugu i žalost zamijenilo je veselje i radost na šibenskim ulicama posljednjeg dana nakon što je neprijatelj, koji je svo vrijeme bio nadmoćniji kako u tehnici, tako i u oružju, protjeran od strane odvažnih i hrabrih šibenskih junaka. Sirena je u ponedjeljak 23. rujna 1991. godine u 11,27 sati naznačila svršetak rujanskog rata u gradu Šibeniku i ujedno pozvala Šibenčane kako bi slobodno izišli iz svojih skloništa.

Punih i dugih sedam dana uz kraće predahe trajao je ratni bezdan. Zahvaljujući neustrašivim artiljercima sa Zečeva, Jelinjaka, Razora, Smričnjaka, Žirja i ostalih punktova, agresorski napadi nisu ostali neuzvraceni. Vrlo vješto gađali su u neprijatelje i pogodili sveukupno dvadeset dva zrakoplova kao i četiri helikoptera. Oboreno je bilo šesnaest zrakoplova te dva helikoptera, također nekoliko brodova, ali i dvadeset pet tenkova te samohotki.

Napadači se 22. rujna povlače čak do Čiste Male. Neprijateljske bi sile bile primorane povući se s čitavog prostora šibenske općine da primirje nije stupilo na snagu dana 23. rujna u 15 sati. Upravo je to predstavljalo prvu pobjedu, predvođenu hrvatskim snagama, Domovinskog rata u Hrvatskoj. U rujanskoj borbi za Šibenik život su izgubila tri branitelja, ali i sedam civila, dok je ranjenih bilo sto trinaest.⁶⁸

Pred sam kraj Rujanskog rata, zanimljivu ulogu odigrale su i supruge pojedinih komandanata JNA:

„U vojarni 'Ante Jonić' ostao je skriven njezin komandant čija je supruga, u funkciji posrednika, ušla u krug vojarne da bi molila svoga supruga da se preda. Ista je situacija i s najvećim vojnim skladištem na Jamnjaku, gdje je na svom položaju odlučio ostati do kraja zapovjednik tog objekta, ali se očekuje da će i ovoga tvrdokornog 'časnika' urazumiti razborite riječi njegove supruge koja je također odlučila intervenirati.“⁶⁹

⁶⁸ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 128.

⁶⁹ „Šibenski most oslobođen”, *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 14661, 23. IX 1991., 4.

Zahvaljujući braniteljima te čitavom šibenskom puku, neprijatelj ostaje spriječen u svojoj namjeri:

„Ne samo da je na šibenskom području agresor koji je u tom vremenu bio nadmoćniji u tehnici i oružju, čak u omjeru 100:1, protjeran, već je tim šibenskim rujanskim ratnim podvigom obranjen Šibenik, osujećeno ostvarenje čitave južne Hrvatske i gotovo razbijena jugo-mornarica, a veliki dio hrvatskog akvatorija postao slobodan.“⁷⁰

Na Šibenik nisu zaboravili ni drugi gradovi i države:

„Izrazita zahvalnost, bodrenje i ushićenja šibenskim ratnim podvigom brojni su. Stizali su sa svih strana svijeta i iz mnogih mjesta u Hrvatskoj. Šibenik je, posebno od 26. rujna kada je stigla prva karavana solidarnosti (17 šlepera hrane, odjeće, medikamenata u pratnji ministra Bernarda Jurline i njegova pomoćnika fra Tomislava Duke) postao središte u koje je stizala dnevno humanitarna pomoć i kao prilog ublažavanju posljedica rata i kao zahvalnost za ratni podvig.“⁷¹

Rat u Šibeniku ni nakon sklopljenog primirja nije prestao. Agresor je i dalje u nekoliko navrata pokušavao nastaviti s ratnim djelovanjem. Šibenik je više puta bombardiran, no nijednom nije bilo tako krizno kao za osam dana Rujanskog rata 1991. godine. Ustvari, sva su ratna djelovanja na području grada Šibenika prestala 1995. godine završnom operacijom „Oluja“.

U gradu se zadržala prizemljenost i objektivnost kada je neprijatelj u pitanju. Možda je upravo to dalo svoj prilog uspjehu i vrijednosti branitelja, ali i svih građana.

⁷⁰ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 129.

⁷¹ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 139.

6. ZDRAVSTVENA SLUŽBA I KOMUNALNE ORGANIZACIJE ZA VRIJEME RUJANSKOG RATA

U rujanskom ratu značajnu su ulogu odigrale komunalne organizacije kao i zdravstvena služba, posebno Crveni križ i gradska bolnica.

Za svih je sedam ratnih dana cjelokupna organizacija rada šibenske bolnice bila gotovo besprijekorna što se posebno odnosi na zbrinjavanje ozlijeđenih.

Svi su odjeli odmah preseljeni u podrume bolničkih zgrada, gdje su pripremljena skloništa. Rad Kirurške službe prvi je put organiziran u prostorijama prilagođenim ratnoj kirurgiji.

Svi su zdravstveni djelatnici radili neprekidno. Na isti način su opskrbljivali ozlijeđene oficire te vojnike JNA poštujući međunarodne principe u Ženevskoj konvenciji o ranjenicima.⁷²

Bitka za Šibenik ni aktiviste Crvenog križa nije zatekla nespremne. Općinski je odbor Crvenog križa već nekoliko mjeseci radio u punoj mobilizaciji. Gotovo su danonoćno pružali pomoć izbjeglicama s hranom i odjećom, ali i prognanicima kojih je svakim danom bilo sve više. Tijekom kolovoza su prikupili duplo više krvi od dobrovoljnih darivatelja negoli u normalnim uvjetima. Volonteri Crvenog križa sve dane rata pružaju pomoć bez iznimke svima koji su pomoć zatražili, od gardista pa do roditelja vojnika koji su iz daleka pristizali po svoje sinove.

Na raspolaganju su bili i roditeljima vojnika iz Zagreba, Mostara, Banja Luke, Ključa, Kladuše pa čak i Njemačke i Norveške pružajući telefonske obavijesti. Iznimno značajan rad bio je na prikupljanju krvi te interakciji s bolničkom Transfuzijom. Od ranih jutarnjih sati 20. rujna upravo volonteri Crvenog križa preuzimaju brigu o vojnicima skrbeći o njihovoj prehrani, smještaju i odjeći. Djevojke Lea Rozner te Dajana Blažević koje su se iz Civilne zaštite 19. rujna pridružile Crvenom križu, dobrovoljno su posjećivale skloništa raznoseći mlijeko i voće za starce i djecu.⁷³

Rat je spremno dočekala i „Elektra“ koja je za vrijeme rata pretrpjela velike štete. Još u rujnu 1991. „Elektra“ je organizacijski ustrojena kao jedinica specijalne namjene u slučaju rata i drugih opasnosti. Dva su voda ustrojena sa šest odjeljenja i kurirskom službom. Zahvaljujući stručnosti svih ekipa i takvoj organiziranosti grad je za vrijeme šibenskog rujanskog rata bez električne energije ostao svega 23 sata.

⁷² I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 130.

⁷³ *Isto*, 132.

Izazvao je to agresorski projektil pogodivši jedno od važnijih postrojenja u Bilicama. Tada su u mraku ostali ne samo Šibenik i njegova okolica već i čitava srednja Dalmacija.⁷⁴

Značajnu ulogu za obranu Šibenika i ratne prilike imala je i redovna i solidna opskrba živežnim namirnicama. „Šibenka“ trgovina i proizvodnja, kao glavni šibenski opskrbljivač bila je na razini svih vitalnih gradskih djelatnosti te je ispunila očekivanja.

Svoja skladišta opskrabila je s materijalom, odnosno hranom za šezdeset dana te uskladištila namirnice ne samo u Ražinama, gdje je bilo centralno skladište, već i u Perkoviću, Danilu, Dubravi, Konjevratima, Primoštenu, Skradinu, Pirovcu i Murteru.

Već prvog dana rata, 17. rujna, radile su tri prodavaonice, a drugog ratnog dana u gradu je bilo otvoreno čak dvanaest prodavaonica, čime je pokriven čitav grad. Prodavaonice su imale posebno radno vrijeme o kojem je kao i o svim ostalim bitnim informacijama obavještavao Radio-Šibenik. „Šibenka“ je za ratnih dana podijelila i 20 t voća kao poklon građanima.

Također, redovita i dobra bila je opskrba gradske bolnice, čije je centralno sklonište brojalo i do 1000 građana. Rat su spremno dočekali i radnici „Krke“. Organizirano su djelovali i za najtežih dana opskrbljivali kako svoje građane tako i Hrvatsku s dovoljnim količinama kruha kroz svih sedam dana.⁷⁵

Brojni su požari bili značajna karakteristika rujanskog ratovanja u Šibeniku. Buktnali su na cijelom ratnom području.

Čak su 63 požara nastala 16.-23. rujna. 39 požara nastalo je u šumama te drugim otvorenim površinama, 17 ih je nastalo na stambenim objektima, dok je 11 požara nastalo na privatnim objektima. Značajniji šumski požari bili su na Srimi, u NP „Krka“, na Jadriji, Šubićevcu, Žirju, u Ražinama i Brodarici, u uvali Duboka u Zablaću te Podsolarskom, na Benkovačkoj cesti kraj Zatona. Od značajnijih gospodarskih objekata požar je buktao u Tvornici lakih metala, „Lukadrvo-Šipad“, „Luci“ Šibenik, na benzinskim crpkama, dva trgovačka broda te jednom remorkeru, u rezervoarima alkaloida i ulja u luci. Profesionalne su vatrogasne jedinice radile neprestance za svih sedam dana rata. Jedini požar gdje nisu intervenirale zbog vatreneog djelovanja neprijatelja bila je „Lukadrvo-Šipad“. Na vatrogasne je ekipe otvarana vatra šest puta, a najžešća je bila 18. rujna kod Ražina gdje je ranjen Blaž Škarica te uništen automobil.

⁷⁴ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 133.

⁷⁵ *Isto*, 135.

Šibenik je imao sreću s opskrbom vodom i unatoč velikim razaranjima ne ostaje bez nje:

„Grad Šibenik, pa i šire šibensko područje, nije za vrijeme rujanskog rata imao velikih teškoća ni s opskrbom vodom. Dobro je funkcionirao tehnološki sustav proizvodnje i distribucije vode unatoč mnogobrojnim oštećenjima vodovodnih objekata i instalacija i povremenim prekidima dovoda električne energije. Čitavo vrijeme brutalnog rata i barbarskih razaranja grad Šibenik sa svojim prigradskim naseljima nije ostao bez vodoopskrbe niti jedan sat.“⁷⁶

Zahvaliti za to trebamo požrtvovnim i vrijednim djelatnicima te pravovremenim pripremama za ratne uvjete. Oni ne napuštaju i kad prijete neposredna opasnost.

⁷⁶ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 137.

7. SREDSTVA PRIOPĆAVANJA - TISAK I RADIO

Tisak i radio kao sredstva priopćavanja, odnosno njihovi novinari i djelatnici, postali su oči i uši svih građana. U šibenskom rujanskom ratu poprilično mjesto zauzimaju šibenski novinari kao i djelatnici Radio-Šibenika.⁷⁷

Ni najmanji događaj nije promaknuo oku i kameri snimatelja i dopisnika Hrvatske televizije, Šibenčanima Anti Graniku te Davoru Šariću, a na šibenskim bojištima tih dana našli su se i svjedočili fotografijom i perom i hrabri novinari *Slobodne Dalmacije*: Viktor Ivančić, Ante Šuljak, Božidar Vukičević i Matko Biljak, a iz Zagreba je došla i Šibenka Silvana Menđušić, uspješna ratna reporterka, kako bi zajedno s kolegama snimateljima izvijestila Hrvatsku i svijet.⁷⁸

Sva zbivanja u borbama, od Vodica pa do Šibenskog mosta, snimao je Šime Strikoman. No, ne samo borbama! Kamerom je lovio i prognanike, vodičke civile, medicinsko osoblje i mnoge druge. Bio je to početni materijal za film o šibenskim i vodičkim ratnim zbivanjima pod nazivom „Srcem protiv čelika“.⁷⁹

U obrani Šibenika važnu ulogu također je imao i Radio Šibenik. Njegovi su se djelatnici nesebičnim radom trudili biti na usluzi svim građanima Šibenika, čak po cijenu vlastitih života. Radio Šibenik uživao je povjerenje kod građana Šibenika, a to je dobro opisao novinar Stanko Ferić.⁸⁰

Radio je vješto vodio skrivene bitke s provokatorima, ali i upozoravao na snajperiste, najavljuvao zračne napade te bio prva, ali i jedina informacija za sva zbivanja. Građane je obavještavao kada se otvaraju prodavaonice, gdje mogu kupiti kruh, tko bi se trebao javljati u poduzeće. Radio je također tražio darivatelje krvi, mobilizirao rezervne gardiste, izvještavao o rođenju i smrti.⁸¹

Sve što je ekipa Radio Šibenika učinila tih sudbinskih dana nosi i svoju pozadinu. Dakle, novinari, spikeri te tehničari Radio Šibenika svoj posao nisu radili ni u kakvom ugodnom i sigurnom skloništu, niti su povlašteno dobivali informacije, a nisu ih pretjerano mazili i pazili ni službeni organi:

„U trenutku kada je počeo napad na Šibenik u prostorijama Radio Šibenika zateklo se 11 ljudi bez skloništa, bez kruha i zaliha hrane, bez minimalne tehničke opreme.

⁷⁷ Isto, 138.

⁷⁸ Isto

⁷⁹ I. MIKULIČIN, *Sjećaš li se Šibenskog rujna?*, 44.

⁸⁰ Stanko FERIĆ, *Kamen za mozaik domovinskog rata*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik 1996., 17.

⁸¹ Isto

Prvi napad minama i granatama preživjeli su stisnuti na posljednjim stepenicama stubišta, potpuno nezaštićeni. No, unatoč strahu i strepnji program je tekao neprekidno 24 sata, dan za danom. Nakon prvog primirja 'studio' Radio Šibenika seli u neveliku prostoriju Društva inženjera i tehničara, gdje se usprkos nemogućim uvjetima neprekidno radi.

Rastrgani između straha za gole živote, brige za obitelji i neizvjesnosti ipak uspijevaju održati program. Radio stanice drugih gradova u neusporedivo manje opasnim prilikama u pravilu prestaju emitirati program.“⁸²

Tehničari su se na dan nestanka struje pod kišom granata izložili smrtnoj opasnosti i dovukli agregat. Električna mreža postavljena je za nepunih sat vremena.

Poslije nestanka goriva tražilo ga se okolo u parkiranim automobilima, a nakon što je neprijatelj „ugušio“ signal elektronskim ometanjem, tehničari Radio Šibenika osiguravaju direktan prijenos vijesti.⁸³

Radio Šibenik surađivao je i s Radio Vukovarom te Radio Brodom i održavao stalne veze. Glas šibenskih novinara svakog se dana čuo u vukovarskim skloništima, ali i Šibenčani su dobivali informacije iz prve ruke o paklenim zbivanjima u gradu Vukovaru.⁸⁴

⁸² *Isto*, 18.

⁸³ S. FERİĆ, *Kamen za mozaik domovinskog rata*, 19.

⁸⁴ *Isto*

8. MISE U „KATAKOMBAMA“

U većini crkava Šibenske biskupije nedjeljne mise nisu se mogle služiti. Najteže je to palo šibenskom biskupu dr. Srećku Badurini. Međutim, neki svećenici javljaju biskupu kako se ne misle predati. Mise su odlučili služiti u skloništima, baš kao što su ih prvi kršćani održavali u rimskim katakombama. Badurina je tužno konstatirao da se to nije dogodilo stoljećima pa ni tijekom najcrnijih dana Drugog svjetskog rata. Biskup je pisao generalu Vladimiru Vukoviću u Knin. Nastojao je predočiti žalosnu situaciju svoje biskupije.

U pismu navodi 17 župa koje ne može pohoditi, spominje se svećenika i časnih sestara koji nisu u mogućnosti ni vratiti se pa tako ni obavljati službu povjerenu od crkvene vlasti. Pisao je zapovjedniku Kninskog korpusa u nadi da će svojim postupcima doprinijeti popravku velikog zla. Sa svakom novom bitkom Rujanskog rata povećavao se i broj prognanika u biskupiji. Njih je bilo blizu 25 tisuća.

Šibenskog biskupa ohrabрили su pozivi iz Europe, odakle nisu dolazile samo poruke podrške, već se najavljavao i dolazak nemale pomoći stradalom Šibeniku.⁸⁵

SLIKA 3: Ratni dim na šibenskom nebu

⁸⁵ I. MIKULIČIN, *Sjećaš li se Šibenskog rujna?*, 133.

U nastavku donosim pjesmu koju je napisao šibenčanin Krste Juras za vrijeme Rujanskog rata:

KAD RAZIĐE SE DIM

*Kad razide se dim
i prođe prva bol,
u našoj staroj kući
sjest ćemo za stol.*

*Kad razide se dim,
i stigne prvi brod,
uz kap misnoga vina
naći će se rod.*

*Kad razide se dim,
kad ode u nebesa,
sagradit ćemo grad
sa tisuću adresa.*

*Kad razide se dim,
kad nestane k'o pjena,
sagradit ćemo grad,
grad za sva vremena.*

*Kad osvane taj dan
u zemlji ranjenoj,
biser sja na dlanu,
grad i moj i tvoj.*

P.S. Pjesmu sam napisao u rujanskom tjednu 91, duljem od godine. Arsen ju je isti dan uglazbio. Ovo je inače prvi- nadam se ne i zadnji- put da su se na istom poslu našli Arsen, Krste i Vice.⁸⁶ (istaknuo I.L.)

⁸⁶ I. LIVAKOVIĆ, *Šibenik u rujanskom ratu 1991.*, 153.

9. DOLAZAK I ZNAČENJE MIROVNIH SNAGA

Predstavnici Republike Hrvatske i JNA u Sarajevu su potpisali sporazum 2. siječnja 1992. godine uz posredovanje izaslanika tajnika Ujedinjenih naroda Cyrusa Vancea. U sporazumu je dogovoren potpuni prekid vatre u Republici Hrvatskoj što je značilo deblokadu vojarni JNA i njihovom povlačenju iz Hrvatske te provođenje mirovnog plana UN-a kojeg su u Ženevi 23. studenog 1991. godine potpisali hrvatski predsjednik Franjo Tuđman, predsjednik Srbije Slobodan Milošević i general JNA Veljko Kadijević. Plan je podrazumijevao dolazak mirovnih snaga UN-a u Hrvatsku. Sarajevski sporazum stupa na snagu 3. siječnja 1992. godine u 18 sati i njime su uglavnom prestala sva veća ratna djelovanja u Hrvatskoj.⁸⁷ Unatoč tome što je veliki dio Hrvatske bio razoren, a veliki broj stanovništva napustio granice svoje domovine, ovim sporazumom je prebrođena najgora faza u dosadašnjem tijeku rata.⁸⁸

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donosi rezoluciju 21. veljače 1992. godine kojom je zaključeno da se u Hrvatsku pošalju snage UN-a na period od 12 mjeseci. Za vrijeme Sarajevskog primirja i nakon njega srpske snage držale su pod svojom okupacijom oko 26,5% kopnene površine Hrvatske.⁸⁹

Vance, osobni izaslanik glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, imao je plan koji zapravo nije odgovarao ni jednoj strani. S jedne strane, Hrvatska je očekivala postupnu reintegraciju okupiranog teritorija, povratak iseljenih, demilitarizaciju i provođenje hrvatskih zakona na svom teritoriju. S druge strane, za krajinske Srbe dolazak mirovnih snaga UN-a shvaćen je kao sankcioniranje teritorijalnih dobitaka.⁹⁰

Prve snage UNPROFOR-a su u Hrvatsku stigle 4. travnja 1992. godine u Rijeku, a njihovo raspoređivanje po okupiranom teritoriju trajalo je sve do lipnja 1992. godine. Okupirani teritoriji nazvani su područjima zaštite UN-a.

Unatoč toj zaštiti od proljeća 1992. godine pa sve do kolovoza 1995. godine neprijatelj je nastavio sa zlodjelima te ubijanja, zatočeništvo, progonstvo hrvatskog naroda, pljačkanje, uništavanje teritorija Republike Hrvatske nije prestalo. Posebno je bilo uništavano područje Vinkovaca, Osijeka, Karlovca, Siska, Zadra, Gospića, Šibenika i okolnih područja.⁹¹

⁸⁷ Ante NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, Pressus studio d.o.o., Zagreb, 2011.,123.

⁸⁸ Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 326.

⁸⁹ A. MIJATOVIĆ, *Otkos-10*, 34.

⁹⁰ Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 324.

⁹¹ A. MIJATOVIĆ, *Otkos-10*, 34.

Srpska strana je smatrala da u njihovim rukama trajno ostaje onaj dio Republike Hrvatske koji su pod svojom okupacijom držali od 2. siječnja 1992. godine. Ujedinjeni narodi i Europska zajednica su smatrali da je taj dio privremeno oduzet Republici Hrvatskoj i kako će se on razgovorima, mirnim putem, vratiti hrvatskom državnom sustavu. Zbog toga su stalno Hrvatskoj savjetovali da bude strpljiva jer su smatrali da je bolje pregovarati godinama nego ratovati jedan dan. Hrvatski vrh na to je odgovarao kako strpljenje ima svoje granice, a uz to druga strana nije željela pregovore.

Ispostavilo se da UNPROFOR zapravo nije ispunjavao svoj zadatak.⁹² Nakon što je istekao rok od godinu dana, produžuje se vrijeme ostanka UNPROFOR-a. No, hrvatska strana imala je neke ozbiljnije primjedbe na rad UNPROFOR-a koji „nije razoružao srpske pobunjenike, nije onemogućio dolazak oružanih grupa i dopremu vojnog materijala iz Srbije, nije uspostavio mir, nije omogućio povratak ni jednom prognaniku. Dapače, srpski su teroristi i dalje progonili nesrpsko pučanstvo, pljačkali i palili hrvatske kuće, škole i zdravstvene ustanove, rušili katoličke crkve i oštećivali katolička groblja, rušili mostove i pojedine proizvodne pogone, postavljali nagazne mine, uništavali voćnjake i vinograde“.⁹³ Na temelju svega toga predsjednik i Sabor Republike Hrvatske 31. ožujka 1995. godine odlučili su otkazati daljnji ostanak UNPROFOR-a u Hrvatskoj.

⁹² N. ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene Hrvatske države*, 293.- 294.

⁹³ F. ŠANJEK, *Povijest Hrvata. Treća knjiga. Od 1918. do danas*, 470.

10. MEĐUNARODNO PRIZNANJE REPUBLIKE HRVATSKE

Hans Dietrich Genscher, njemački ministar vanjskih poslova, na sastanku ministara Europske zajednice 9. prosinca 1991. godine u Maastrichtu dao je veliki doprinos da je Republika Hrvatska bude međunarodno priznata. Bio je nezadovoljan time što su neki od njegovih kolega oklijevale i najavio je da će Njemačka priznati Hrvatsku i Sloveniju neovisno o tome što su odlučile ostale članice. Neke informacije indiciraju kako su protiv priznanja bile Francuska i Grčka.⁹⁴

Island je bila prva zemlja koja je priznala Hrvatsku 19. prosinca 1991. godine. Potom ju je priznala Sveta Stolica 13. siječnja 1992. godine, a San Marino dan nakon.

Dana 15. siječnja Republiku Hrvatsku priznaju članice Europske zajednice, a to su: Njemačka, Italija, Francuska, Luksemburg, Belgija, Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Irska, Danska, Grčka, Španjolska i Portugal. Osim njih na isti dan su je priznale i Austrija, Mađarska, Norveška, Švicarska, Bugarska, Poljska, Malta i Kanada. Uslijedilo je i priznanje ostalih zemalja.⁹⁵ Zbog uspostavljanja diplomatskih odnosa s Njemačkom, u Vili Zagorje u Zagrebu održana je prigodna svečanost. Na svečanosti je govor održao Hrvoje Šarinić, predsjednik Ureda predsjednika Republike Hrvatske koji je izjavio:

„Upravo je podrška Savezne Republike Njemačke, gospodina kancelara Kohla, vicekancelara Genschera, njemačkih političkih stranaka i cjelokupna njemačkog naroda donijela onu presudnu povijesnu i političko-pragmatičnu prevagu u sve brojnijem međunarodnom prihvaćanju Republike Hrvatske kao punopravne demokratske države suvremena svijeta. Ta činjenica zlatnim je slovima upisana u suvremenu povijest Hrvatske i u temelju svestrane međudržavne suradnje Njemačke i Hrvatske. Za podršku koju ste nam iskazali, dragi prijatelji, osjećamo najdublju zahvalnost.“⁹⁶

Optimizam koji je zahvatio Hrvatsku dobio je još veći zamah nakon što je Republika Hrvatska primljena u Ujedinjene narode 22. svibnja 1992. godine, nakon što je 18. svibnja vijeće sigurnosti UN-a usvojilo Rezoluciju 753 u kojoj je Općoj skupštini preporučeno prijem Republike Hrvatske u punopravno članstvo UN-a.⁹⁷

Tom prilikom je hrvatski predsjednik Franjo Tuđman u Općoj skupštini održao govor, a u New Yorku pred zgradom UN-a hrvatska zastava je podignuta na stijeg.

⁹⁴ Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 323.

⁹⁵ A. MIJATOVIĆ, *Otkos-10*, 34.

⁹⁶ *Večernji list*, Zagreb, 16.1.1992., 2. (gl. Urednik Ivo Lajtman)

⁹⁷ Z. RADELIĆ, D. MARIJAN, N. BARIĆ, A. BING, D. ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 328.

Tijekom svog govora Tuđman je rekao kako Hrvatska želi biti dostojan član UN-a i kako treba biti utočište mira i stabilnosti međunarodnog poretka. Naglasio je kako RH prihvaća Povelju Ujedinjenih naroda i kako će poštovati načela te Povelje. Građani Republike Hrvatske s oduševljenjem su dočekali ovu najvažniju potvrdu o hrvatskoj samostalnosti. Tim povodom na zagrebačkom Trgu bana Josipa Jelačića skupilo se oko 100 000 građana koji su slavili taj događaj.

Po prvi puta Republika Hrvatska je mogla samostalno nastupati na međunarodnim sportskim događanjima održanima tijekom 1992. godine. Prvo sudjelovanje bilo je na Zimskim olimpijskim igrama u Albertvilleu u veljači 1992. godine, a u srpnju iste godine i na Olimpijskim igrama u Barceloni.

S vremenom je kao samostalna i suverena država Republika Hrvatska zauzimala mjesto i u drugim međunarodnim organizacijama. Dobila je status posebnog gosta u Vijeću Europe 4. svibnja 1992. godine te punopravnom članicom postala dvije godine kasnije, točnije 6. studenog 1996. godine.

11. ZAKLJUČAK

Domovinski rat je iznimno teško povijesno razdoblje hrvatskog naroda, ali je od velike važnosti da se svaki Hrvat upozna sa svojom prošlošću. Šibenski ratni podvig u rujnu 1991., kako je ugledni zagrebački sociolog, profesor i doktor Slaven Letica nazvao bitku za Šibenik, ne samo da zavređuje već bi i trebao biti zabilježen, neosporno, zlatnim slovima kako u šibenskim tako i hrvatskim analima. Šibenik je vodio ozbiljnu i tešku bitku za svoju slobodu i obranu svog hrvatskog identiteta. U toj borbi Šibenik je pretrpio mnoge žrtve i razaranja, ali je kao i mnoštvo puta kroz svoju povijest, posvjedočio vlastitu odlučnost i vitalnost da se bez obzira na sve odupre osvajaču i neprijatelju. Šibenska bitka bila je iznimno strateški značajna jer da je agresor zauzeo ne samo grad Šibenik nego i Šibenski most kao i položaje na Jadranskoj magistrali došlo bi do vrlo teške situacije za obranu južne Hrvatske. Šibenik su u mučnom rujanskom ratu branili i obranili neustrašivi šibenski branitelji, gardisti i policajci, bezimena junaci koji nisu prestajali jurišati na tenkove, „skidati“ neprijateljske zrakoplove sjajnim gađanjem, potapati brodove. Isto tako, treba spomenuti kako su Šibenik obranili i svi građani primjerenom disciplinom i samoorganiziranošću za vrijeme neprekidnog boravka u skloništima ne napuštajući svoj grad ni u jednom trenutku. Oni su bili spremni i u svojim mogućnostima dali prilog golemom šibenskom ratnom podvigu. U Šibeniku, upravo na šibenskom mostu pali su u vodu snovi o Velikoj Srbiji, a Domovinski rat stekao je novi vojni, ali i moralni uzlet. U beznadnoj situaciji hrvatske snage uspjele su obraniti grad od neprijateljskih srpskih osvajača. Hrvatske su snage branile golemo šibensko-drniško područje.

Branila ih je 4. splitska gardijska brigada sa oko 500 bojovnika, također 1300 pripadnika iz šibenske 113. brigade ZNG-a, preko tisuću policajaca te lokalni stanovnici uz lovačke puške ili skoro bez oružja. Kad to naoružanje usporedimo sa snagama JNA, pobunjenim Srbima te srpskim dobrovoljačkim paravojnim skupinama, nepobitna je činjenica da je ono bilo neusporedivo slabije. Jedino što su imali od teškog naoružanja bilo je nekoliko minobacača, dva policijska transportera, desetak protuzračnih topova te ponešto protuoklopnog naoružanja. No, ovu bitku izborili su branitelji grada Šibenika koji su vrlo hrabrom, mudrom i srčanom obranom uspjeli zaustaviti napad te spriječiti tragične posljedice. Uspjeli su u samim počecima Domovinskog rata i dodali veliki značaj u podizanju morala naših branitelja u čitavoj Hrvatskoj, ali i u ohrabrivanju svih građana koji su strepili za živote u skloništima.

12. LITERATURA:

a) Novine:

Slobodna Dalmacija, Split

Večernji list, Zagreb

b) Knjige i članci:

1. Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999.

2. Stanko FERIĆ, *Kamen za mozaik Domovinskog rata 1991. - 1995.*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik, 1996.

3. Ivo GOLDSTEIN, *Povijest Hrvatske*. Drugi svezak (1968.-1991.), EPH Media, Zagreb, 2011.

4. Ivo LIVAKOVIĆ, *Šibenik u Rujanskom ratu 1991.*, Ogranak Matice hrvatske u Šibeniku, Šibenik, 1992.

5. Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016.

6. Anđelko MIJATOVIĆ, *Otkos-10*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011.

7. Ivo MIKULIČIN, *Sjećaš li se Šibenskog rujna?*, Slobodna Dalmacija, Split, 2017.

8. Alenka MIRKOVIĆ, *91,6 MHz Glasom protiv topova*, Algoritam, Zagreb 1997.

9. Ante NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, Hrvatski memorijalno - dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011.

10. Ivo PERIĆ, „Hrvatska uoči i nakon osamostaljenja“, u: *Hrvatska politika u XX. stoljeću*, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.
11. Zdenko RADELIĆ, Davor MARIJAN, Nikica BARIĆ, Albert BING, Dražen ŽIVIĆ, *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
12. Gradimir RADIVOJEVIĆ, *Nepokoreni Jadran 1991/92. (Kronika jednog bezumlja)*, Dušević i Kršovnik, Rijeka, 1993.
13. Davor RUNTIC, *Domovinski rat, vrijeme rata - knjiga druga*, Neobična naklada, Vinkovci, 2005.
14. Franjo ŠANJEK, *Povijest Hrvata*. Treća knjiga. Od 1918. do danas, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
15. Vladimir ŠEKS, *Moja sjećanja na stvaranje Hrvatske i Domovinski rat (prvi dio)*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 2015.
16. Nevio ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene Hrvatske države*, Družba „Braća Hrvatskog Zmaja“, Zagreb, 2017.
17. General Petar ŠIMAC, *Svjedočanstva o Domovinskom ratu u Dalmaciji 1991.*, F.K. Omiš, Split, 2001.

c) Internetski izvori:

1. „Domovinski rat“ (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15884>)

13. ŽIVOTOPIS

OSOBNI PODATCI

Ime i Prezime: Marija Šarić
Datum i mjesto rođenja: 20. lipnja 1994. Šibenik
Adresa: Ražinska 45, 22 000 Šibenik, Hrvatska
Mob: 095 513 8210
Email: mari7936@gmail.com

OBRAZOVANJE

2009. - 2013. **Ekonomska škola Šibenik**
Put gimnazije 64, Šibenik
Smjer: komercijalist
Državno natjecanje na području poslovnog plana na temu
„Inovativni proizvod“

2013. – 2020. **Učiteljski studij Zadar**
Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja
Ulica dr. Franje Tuđmana 24 i

RADNO ISKUSTVO

lipanj 2009. - 2013. glazbena radionica Festivala djeteta
lipanj – rujan 2013. FRUCTUS d.o.o.
lipanj – kolovoz 2014. unapređivač prodaje
svibanj – kolovoz 2019. djelatnica info pulta u Supernova centru
listopad - lipanj 2020. igraonica „Čarobni grad“

DODATNA ZNANJA

STRANI JEZICI: engleski i talijanski (napredno)

OSTALE SPOSOBNOSTI: Rad na računalu

VOZAČKA DOZVOLA: B kategorija

14. POPIS ILUSTRACIJA:

Slika 1. *Zrno koje pogađa kupolu katedrale svetog Jakova*, Interpretacijski centar katedrale sv. Jakova „Civitas Sacra“

Slika 2. *Akcija topnika na Zečevu* (<https://m.sibenik.in/sibenik/oba-su-pala-na-danasnji-dan-nastala-je-kulturna-snimka-i-najpoznatija-izjava-domovinskog-rata/112611.html>) pristup ostvaren 26. ožujka 2020.

Slika 3. *Ratni dim na šibenskom nebu*, Ivo MIKULIČIN, *Sjećaš li se šibenskog rujna?*, Slobodna Dalmacija, Split, 2017., 49.